

ZUIVELCONSULENT FRIESLAND

1892 – 1931

J. MESDAG

voorlopige versie

Zuivelconsulentschap Friesland

Datum	Bron:	Onderwerp		
1892-06-27	LC	Knipsel: Benoeming J. Mesdag		
1894-03-09	LC	Lezing Mesdag over zuivelbereiding		
1894-07-12	LC	Prov. Staten Friesland over verlenging subsidie Zuivelconsulent		
1918-01-04	LC	Jubileum Mesdag. - 25 jr. zuivelconsulent in Friesland		
1932-02-22	LC	Mesdag onverwacht overleden		
1932-02-25	LC	Begrafenis J. Mesdag.		

LC 1892-06-27

Benoeming J. Mesdag

Leeuwarder Courant 1892-06-27

— Tot **zuivelconsulent** van de Friesche Maatschappij van Landbouw is benoemd de heer **J. Mesdag**, doctorandus in de chemie en leeraar aan de kweekschool voor onderwijzeressen te Groningen.

Leeuwarder Courant 1893-03-24

**AKKRUM.
LEZING**

van den Heer **J. MESDAG**,
*Consulent voor de **Zuivelfabriek** in de
provincie Friesland,*
op **Woensdag 29 Maart e.k.**, des avonds 7½ uur,
bij de **Wed. KUIPERS**.

Vrije toegang voor alle Veehouders met
hunne Dames.

Voor Belangstellenden f 0.50 de persoon met
eene Dame.

Namens het Bestuur,
W. KALMA Jz.

Leeuwarder Courant 1893-12-23

— De heer L. v. d. Woude alhier heet aan H. M. de Regentes het verzoek gericht, dat hem eene vergoeding worde gegeven als hij eene betere methode van boterbereiding bekend maakt, waardoor men niet alleen een beter qualiteit van de boter verkrijgt, maar hare duurzaamheid verhoogd wordt.

De Regeering stelt er groot belang in, dat deze zaak worde onderzocht, maar is niet genegen daarvoor geld uit te geven. De Fr. M. v. Landb. is met deze zaak in kennis gesteld. De heer Mesdag is met den heer van der Woude in overleg getreden om proeven te nemen op boerderijen, die zich daartoe bereid verklaren, en aan de zuivelschool te Bolsward. Den eenen dag zal de boter op de gewone wijze worden bereid en den volgende dag zal de heer van der Woude de boter volgens zijne methode bereiden. Beide partijen worden tegen marktprijs gekocht en naar Leeuwarden gezonden, waar eene commissie van drie boterhandelaars beide partijen zal onderzoeken, dat onderzoek 14 dagen later herhalen en over 1 maand nog eens.

Leeuwarder Courant 1894-01-19

LEEWARDEN, 18 Januari.

In eene gisteren alhier gehouden vergadering der Vereeniging van belangstellenden in fabriekmatige zuivelbereiding op coöperatieve grondslag, is door den heer J. Mesdag, zuivelconsulent, de werking verklaard van den acid-butyrometer, van dr. N. Gerber, ter bepaling van het vetgehalte der melk.

Bij deze methode van melkonderzoek worden de eiwitstoffen der melk opgelost in een mengsel van zuren; door toevoeging van een weinig amyl-alcohol wordt het vet opgelost, welke oplossing aan de oppervlakte wordt verzameld en in procenten en onderdeelen kan worden afgelezen.

Ook van afgeroomde melk, van karnemelk, room, kaas en boter, kan met dit toestel het vetgehalte worden bepaald.

Vergadering der afd. Leeuwarden en Leeuwarderadeel van de Friesche Maatschappij van Landbouw.

Leeuwarden, 7 Maart

.....

De heer Mesdag, zuivelconsulent, was uitgenoodigd eene lezing te houden op het gebied van zuivelbereiding en had daarvoor de karn gekozen, omdat bij voor eenige dagen eene nieuwe karn had ontvangen.

Met het karnen wordt beoogd, dat de vetballetjes in de melk zich vereenigen tot boter en men de karnemelk kan verwijderen. Vele schrijvers meenden dat de vetballetjes in de melk waren omgeven door kaasstof, die men moet trachten te verwijderen: maar het is bewezen dat de vetbolletjes zich direct kunnen vereenigen. Het vet is in gesmolten toestand, en het is de vraag of de overgang in vasten toestand geschiedt door het karnen of het kneden. Als de vloeistof overgaat in vaste, dan heeft er eene verhooging van temperatuur plaats. Bij het karnen heeft men op verschillende omstandigheden te letten, als temperatuur, hoedanigheid der melk, de soort van karn. Eene bepaalde beste karntemperatuur bestaat er niet, zoowel te hooge als te lage temperatuur is nadeelig.

De ervaring moet hierbij voorlichten, een goede thermometer is onontbeerlijk. Ook hebben invloed de warmte en het karnlokaal, de soort van karn en de vulling er van. Toevoeging van water heeft een schadelijken invloed, het neerspoelen van het schuim kan schadelijk zijn. Dikke room kan men vlugger karnen dan dunne, maar de karnemelk van dikken room heeft meer vetgehalte. Om geheel zoete melk met bevrediging te karnen, is nog niet gelukt.

Spreker gaat verschillende soorten van karnen na, - er zijn honderden, duizenden soorten in den handel gebracht, waarvan de meesten weer verdwenen zijn - hij bepaalt zich tot de gewone karn op onze boerderijen en die in fabrieken. Daarvoor is beuken- of eikenhout aan te bevelen, of-schoon metalen karnen gemakkelijker zijn schoon te maken. Het nadeel van metaal is echter een onaangename smaak van de boter, wat men tracht te voorkomen door emailleeren of vernissen, doch dit springt er door het gebruiken af en dan wordt het schoonmaken moeilijker. Over het algemeen kan spreker de metalen karn niet aanbevelen, omdat metaal een uitstekende warmtegeleider is en alzoo de temperatuur van de omgeving en van de buitenlucht te veel invloed heeft op den inhoud.

De algemeen gebruikelijke karn op de boerderijen is de stootkarn met pols en schijf. Doelmatiger is de Holsteinsche karn, die in de fabrieken gebruikt wordt, doch deze heeft het nadeel, dat er niet kleine hoeveel mee gekarnd kunnen worden. Na beschrijving der inrichting en werking van deze karn, noemt spreker halve vulling het wenschelijkst, in elk geval niet meer dan $\frac{2}{3}$ vulling, omdat er anders geen ruimte is voor de beweging van het karnen.

De ronddraaiende Amerikaansche karn is voor klein bedrijf wel geschikt, doch kan moeilijk schoongemaakt worden. De Victorie kern, daarin is geen slagwerk, het vat draait om een korte as, waardoor de vulling grooter is. De Amerikaasche schommelkarn voldoet uitstekend voor klein bedrijf.

Van al deze karnen laat spreker de afbeeldingen zien en komt daarna tot de nieuwe „Era” schijfkarn , die op de tentoonstelling te Chester met den hoogsten prijs is bekroond. Als voordeelen worden daarvan genoemd: dat men in 5 minuten boter heeft en in 25 minuten met wasschen, zouten en drogen kant en klaar, terwijl het te lang karnen niet schaadt, omdat de karnemelk geheel gescheiden is van de boter en de schijf zich door de karnemelk wentelt. Daarbij is de hoeveelheid grooter dan met eenige andere karn.

Hij zelf kan er echter nog niet over oordeelen, omdat hij deze karn pas voor een paar dagen ontving en er dus nog geen proeven mee genomen heeft; maar hij wenscht in eenige fabrieken vergelijkende proeven te nemen, om dan verslag te geven van de resultaten. De directeur der fabriek te Stiens stelde zijne fabriek dadelijk daarvoor beschikbaar. Voldoet deze karn aan de verwachting , dan is zij voor klein en groot bedrijf geschikt, omdat zij voor hand-, paarden- en stoomkracht kan worden gemaakt.

Verslag Vergadering Prov. Staten Friesland over verlenging subsidie Zuivelconsulent

Punt 36. Voorstel van Ged. Staten op een adres van het hoofdbestuur der *Friesche Maatschappij van Landbouw*, om verlenging van het subsidie uit de provinciale fondsen , toegekend ten behoeve van den consulent voor den zuivelbereiding.

Bij besluit van 8 November 1887 , no. 6, werd aan genoemde Maatschappij tot dit doel een subsidie toegezegd, benevens eene bijdrage van f 250 's jaars in de reiskosten van den consulent, beiden voor den tijd van 5 jaren. Die termijn is thans bijna verstreken. Dit heeft het hoofdbestuur aanleiding gegeven, te verzoeken voor genoemde Maatschappij wederom gedurende hoogstens 5 jaren beschikbaar te stellen een jaarlijksch subsidie van f 1000 tot gedeeltelijke bestrijding der uitgaven, benoodigd voor het salarieeren van den zuivelconsulent in dit gewest en van f 250 tot bestrijding der onkosten.

Werkelijk zal met 1 Juli 1894 het vijfjarig tijdvak, waarvoor het subsidie werd verleend, verstreken zijn. Bij Statenbesluit toch van 10 Juli 1889 werd de helft van het jaarlijksch subsidie op de begroeting voor 1889 aangebracht, daar de eerste consulent dr. H. K. van de Zande met ingang van 1 Juli 1889 als zoodanig was benoemd. Ged. Staten meenen nu, dat er alle aanleiding bestaat, om gunstig op het verzoek te beschikken. Wordt bij de behandeling van de aanvraag in 1887 door vele leden der vergadering ernstige twijfel uitgesproken, of de uitkomst wel zou beantwoorden aan de verwachting, die men van het optreden van een zuivelconsulent koesterde, Ged. Staten meenen te mogen verklaren, dat, nu gedurende vijf jaren een zuivelconsulent consulent in dit gewest werkzaam is geweest, zijn optreden algemeen op hoogen prijs wordt gesteld en de zuivelbereiders zijne voorlichting en adviezen noode zouden missen. De tegenwoordige consulent – de heer Mesdag - spaart dan ook evenmin als zijn voorganger tijd noch moeite om de belangen te behartigen, waarvoor hem de zorg is opgedragen en om den bloei der zuivelindustrie te bevorderen.

Ged. Staten achten zijn verder optreden dan ook van hoog belang voor de ontwikkeling en verbetering der zuivelbereiding, een tak van nijverheid, van welks bloei het welzijn van een groot deel onzer bevolking in zoo hooge mate afhankelijk is en meenen daarom in overweging te moeten geven het gevraagd subsidie wederom voor den tijd van vijf jaren toe te zeggen;

Ged. Staten stellen voor:

1. Aan het hoofdbestuur van de Friesche Maatschappij van Landbouw toe te zeggen een uitkering uit de provinciale fondsen voor den tijd van vijf jaren, ingaande den 1 Juli 1894, van:
 - a. f 1000 's jaars, tot gedeeltelijke bestrijding der kosten van bezoldiging van den consulent voor de zuivelbereiding in dit gewest;
 - b. van f 250 's jaars , ter tegemoetkoming in de reiskosten van bedoelden consulent, onder bepaling, dat het betrekkelijk tarief en zijne instructie slechts met goedkeuring van Ged. Staten mogen worden gewijzigd.
2. De onder 1 vermelde sommen op de provinciale begrooting voor 1895 aan te brengen.
3. Ged. Staten op te dragen, van het besluit sub 1 en 2 mededeeling te doen aan het hoofdbestuur der Friesche Maatschappij van Landbouw.

De commissie is omtrent dit verzoek en voorstel niet eenstemmig.

De meerderheid is het met het voorstel van Ged. Staten eens, vooral omdat van de 5 jaren de tegenwoordige consulent nog maar 2 jaren in dienst is.

De minderheid is er op tegen, omdat de consulent niet beantwoordt aan het doel, waarvoor hij is aangesteld. Wanneer men het verslag van den zuivelconsulent leest, waarin hij verhaalt *wat hij gedaan heeft*, en men slaat dan de Handelingen der Staten van 1887 op, waarin men vinden kan, *wat hij doen moet*, dan vindt men groot contrast.

Er is toen besloten, om de benoeming van een zuivelconsulent te bevorderen door het verlenen van het bekende subsidie voor 5 jaren. De boeren werden beschouwd als te weinig ontwikkeld voor hun vak. In de notulen van 1887 leest men daaromtrent, dat men een zuivelconsulent wenschte (liefst een Nederlander), die aan wetenschappelijke kennis paart praktische bekwaamheid en do noodige geschiktheid. Zoo deze niet werd gevonden, dan wilde men iemand, die het eind-examen hogere burgerschool of gymnasium afgelegd had, in de gelegenheid stellen zich op nader overeen te komen voorwaarden daarvoor te bekwamen, zoowel in het binnen- als in het buitenland.

Nu hebben wij een man, die doctorandus in de scheikunde en leeraar geweest is aan eene hogere burgerschool voor meisjes, en die met die geleerdheid naar het buitenland geweest is om de practijk te leeren; een man dus, die alle vereischten bezit om beste boter te kunnen maken. Zijn werkkring wordt door den heer Fontein de Jong nader aangeduid met het voorbeeld van den heer Bâbel, die bij de boeren, die onderkeuren aan de markt brachten, rondreisde.

Hij trachtte dan persoonlijk de boeren onderrichte te geven, hoe zij handelen moesten om de boter, beter te krijgen. Hierbij voegde de heer Fontein de Jong de mededeeling, dat in den laatsten tijd vele proeven mislukt waren, doordat ze niet wetenschappelijk geleid waren en drukte zijne meening aldus uit: „De zuivelschool is om jongelui op te leiden, de consulent is om gevestigde landbouwers te helpen.”

De heer Velstra sprak o. a. aldus: „Ik weet zelf, bekend met landbouwzaken, als boeren en boerinnen samen zijn, dat altoos gesproken wordt over zuivelbereiding, en menige boer en boerin zegt: we weten te weinig, we zijn niet op de hoogte. Er is onwil - ik weet dit - maar ook velen willen wel verbeteren. Vroeger ging men naar den duivelbanner; - als er conconsulent was, zou men wellicht dezen vragen.”

„De heer van Loon zeide, dat hij in eene vergadering van landbouwers te Weidum de overtuiging had gekregen, dat een zuivelconsulent door de boeren gewenscht wordt, - voor zoover zij dit niet wenschten, wilde de heer Harmons „de koppigheid der boeren, indien dit mogelijk ware, door een reglement overwinnen, waarin de boeren verplicht werden den consulent te ontvangen.”

Tot zoover de Handelingen der Staten van 1887. Genoeg om te doen zien, dat het subsidie is toegestaan voor een consulent, die bij de boeren, waar zulke noodig bleek, zou rondreizen, om gewapend met wetenschappelijke kennis, de praktische bezwaren bij het botermaken te overwinnen. Leest men nu het verslag, dat de zuivelconsulent van zijne handelingen geeft, dan blijkt het, dat hiervan niets is terecht gekomen. Hij is slechts 4 maal gevraagd om in boerderijen en fabrieken te komen, om te trachten het een of ander gebrek te verhelpen. Hiervoor een subsidie te verlenen uit de provinciale fondsen van f1250 's jaars, acht de minderheid niet te verdedigen. Daar komt nog bij, dat de vrucht van deze 4 reizen althans voor de personen, die daarbij niet onmiddellijk

betrokken waren, geheel verloren gaat, doordat in het verslagen niet de namen genoemd zijn van de boeren, die geholpen zijn.

De minderheid der commissie stelt voor, om het subsidie bij wijze van proef niet meer te verleenen.

De meerderheid der commissie stelt voor, om het voorstel van Ged. Staten onveranderd aan te nemen.

De heer Fontein de Jong brengt in herinnering de bemoeiingen van het hoofdbestuur om een zuivelconsulent aan te stellen en de overleggingen, hoe zijnen werkkring in te richten. Men heeft vooral den heer Karsten gehoord en gevolgd wat in het buitenland gedaan word voor de zuivelbereiding. Maar als men nu zooals de heer D. K. Okma doet, een bepaalde stelling van werken van den consulent formuleert en dan zegt: daaraan is niet voldaan, - dan zou men nog moeten vragen: aan wien de schuld? Zoolang de boer niet wil weten dat hij slechte boter maakt en zich met liever 2e of 3e keur vergenoegt, dan dat bekend wordt dat hij niet le keur maakt, zoolang kan de consulent toch niet naar hem toegaan. De heer Okma wil namen genoemd hebben, maar dan waren er nog minder dan vier, die den consulent raadpleegden.

In '87 is de strooming voor de fabriekmatige bewerking tot verkrijging van beter product in ontwikkeling gekomen, wat steeds heeft toegenomen. Spreker wijst op den nuttigen werkkring van den heer van de Zande en dat, toen deze benoemd word aan het proefstation te Hoorn, de Regeering bereid was het rijkssubsidie tot f 2000 te verhoogen, om een nieuwen consulent op f 3000 te kunnen benoemen. Hetzelfde als van den heer v. d. Zande kon men van den heer Mesdag zeggen, die op onderscheiden gebied met den boer in aanraking komt en overal door zijn melkonderzoek veel moeite doet om te komen tot een juiste waardebeplating.

Spreker heeft nog aan het rapport van den consul in Australië, die er op wijst hoe krachtig de uitvoer toeneemt en men eene verlaging van de prijzen met 25 pct. tegemoet gaat, zoodat men zich op boterbereiding moet toeleggen. Spreker komt op tegen je redeneering in het rapport, alsof de consulent zou zijn een dokter die men bij patiënten heeft te raadplegen.

De heer D. K. Okma beweert, dat de heer Fontein de Jong het rapport niet heeft weerlegd. Aan het slot daarvan werd mij iets medegedeeld wat zijne mede-rapporteurs hebben doorgehaald, waarom hij het volgende nog mededeelt :

„In 1893, in de Pinksterdagen, is bij mij ingetreden eene sterke bitterheid in de boter, zoo sterk zelfs, dat het karnen niet wilde scheiden. Omdat de scheiding zoo moeilijk was, kwam ik op het denkbeeld om de aangestelde zuivelconsulent in dezen te raadplegen, en hem, daar hij de, acte voor de scheikunde bezit, om een middel te vragen. Ik deed daartoe den tweeden Pinksterdag een reis naar Leeuwarden en was des morgens omstreeks 7 uur bij den heer Mesdag aan huis, doch hij was niet eerder te spreken dan half negen, en werd ik toen bij hem toegelaten. Mijn eerste vraag was, als hij ook raad wist of mij iets kon geven voor de scheiding, om de boter uit den room te krijgen. Tot mijne groote teleurstelling gaf hij mij ten antwoord, dat hij mij daaraan niet kon helpen, maar wel gaarne mee zou willen gaan om dit eens te onderzoeken. Wij zijn toen met den trein te ruim -elf uur naar huis teruggekeerd. Te huis gekomen, had mijne vrouw reeds een karnsel beredderd en was er scheiding ontstaan door een eenvoudig middel, en was de hoeveelheid er goed uitgekomen. Nu namen we een tweede karnsel en werd de helft daarvan door den heer Mesdag gekarnd, die, om het molken te verwarmen of te verhitten, de temperatuur van 14 op 24 gr. Celsius bracht, hetwelk mijne vrouw en mij wonderlijk toescheen, en zoo ging hij aan het karnen, maar de gevolgen bleven niet uit, gelijk wij

wel verwacht hadden. De boter en alles werd een brijboel, en ik geloof zeker, als mijne vrouw den heer Mesdag de behulpzame hand niet had geboden, hij er meê verlegen was geraakt, en de boter was er niet uit, er zal wel een pond of vier aan ontbroken hebben. Dus een zeer ongunstig- resultaat.

JOHAN V DE JONG: ”

Spreker vermeent, als men subsidie geeft voor een consulent, dat men dan ook de schade, die hij veroorzaakt, vanwege de provincie moet vergoeden.
Het voorstel van Ged. Staten wordt aangenomen met 25 tegen 8 stemmen,

INGEZONDEN

In de op Dinsdag 10 Juli gehouden zitting van de Provinciale Staten, waarvan het verslag is afgedrukt in de Leeuwarder Courant van Donderdag 12 Juli, werd door den heer D. K. Okma mijn naam in het debat gebracht op eene wijze, die ik, ter wille van de zaak die ik moet behartigen, en met het oog op de positie van den persoon, die het van provinciaal belang heeft geacht mij op die wijze aan te vallen, niet onbesproken mag laten.

Daar in het openbaar beschuldigingen tegen mij zijn ingebracht, verzoek ik u beleefd, Mijnheer de Redacteur, mij in de gelegenheid te stellen mij in het openbaar te verdedigen.

De argumentatie van de minderheid der commissie van rapporteurs tegen het voorstel van Gedep. Staten om opnieuw voor 5 jaar een subsidie toe te staan ten behoeve van den consulaat voor de zuivelbereiding, zou ik met stilzwijgen kunnen voorbijgaan, daar ze meer gericht is tegen de zaak dan tegen mij persoonlijk, maar toch kan ik niet nalaten op te merken, dat ik het erg grievend vind in een officieel stuk te moeten lezen, dat het subsidie is toegestaan voor een consulent, die niet heeft terecht gebracht van de zaak waarvoor hij is aangesteld. Dit hindert mij juist daarom zoozeer, omdat ik de overtuiging heb, dat ik in de anderhalf jaar, gedurende welke ik hier in de provincie werkzaam ben, hard heb gewerkt om allen, die het een of ander van mij vragen, zoveel mogelijk van dienst te kunnen zijn.

Wenscht men dat ik op eene andere wijze zal werken dan waartoe de omstandigheden tot nu toe hebben geleid, dan stelle men mij daartoe in de gelegenheid, maar men kan van mij toch niet verwachten dat ik de provincie zal gaan afloopen om bij de boeren te vragen of ze ook iets te zeggen hebben.

De hoofdzaak echter waarom ik het woord gevraagd heb is de brief van Johan T. de Jong onder Weidum, zwager van den heer Okma, omdat deze brief een onjuist verslag geeft van eene zaak, die de schrijver zich blijkbaar niet juist meer herinnert, en omdat de heer Okma misbruik maakt van dat onjuiste verslag, niettegenstaande hij kan weten dat het onjuist is, daar ik hem mondeling de geheele zaak heb uitgelegd in een onderhoud, dat ik met hem heb gehad op 12 Dec. j.1. te Sneek, nadat ik toevallig vernomen had, dat door den heer Okma in zeer ongunstigen zin over mij werd gesproken.

Zoals in den brief van de Jong is te zien, werd bij op Maandag 22 Mei, tweeden Pinksterdag, des morgens te half negen bij mij toegelaten. Toen hij mij vertelde, dat zijne vrouw reeds sedert Zaterdag met hetzelfde karnsel bezig was en dat er geen boter maar wel schuim kwam, heb ik mij direct bereid verklaard dat gevalletje eens van naderbij te bekijken. De Jong vond dat zeer goed, van die groote teleurstelling over het niet ontvangen van een recept van *mij* tegen eene kwaal waarvan *door hem* de diagnose was opgemaakt, heb ik toen niets bespeurd.

Toen ik met de Jong bij zijn huis kwam hoorden we reeds, dat er weer of nog gekamd werd, en te huis gekomen zeide de vrouw, dat ze reeds weer een half uur bezig was. Er stonden een paar koperen emmers met schuim naast de karn, dat reeds uitgeschept was om ruimte te maken voor meer. De Jong zegt, dat zijne vrouw reeds een karnsel beredderd had, dat er scheiding was ontstaan door een eenvoudig middel en dat de hoeveelheid er goed uitgekomen was.

Dat dit grove onjuistheden zijn, zal de Jong niet kunnen tegenspreken, ik zou hem in dat geval kunnen vragen, waarom zijne vrouw dan bij dat zoogenaamde tweede karnsel, dat ik in dien deplorabele toestand aantrof, dat eenvoudige middel niet in toepassing had gebracht.

Ik heb onmiddellijk het karnen doen staken, de karn doen ledigen en flink met kokend water doen uitbroeien. Intusschen schepte ik al het schuim van den room af, deed het in een emmer, plaatste dezen in kokend water en roerde zoolang om tot alle schuim verdwenen was. Hierop werd de room in de ledige karn teruggebracht en met behulp van den warmen room uit het schuim verkregen en door verwarming van nog een gedeelte op eene temperatuur gebracht van 29° C. Het paard werd weer ingespannen en na precies een half uur u de karn af, tot verbazing en verlichting van de geheele familie.

Voor mij was volstrekt geen aanleiding om met iets verlegen te geraken, daar vrouw de Jong zelve het toezicht hield op het karnen en ook de boter uithaalde. Deze boter was door de hoge karn-temperatuur natuurlijk zeer week.

Er stond nog een karnsel van denzelfden afschuwelijk bitteren room, die noodig zoo spoedig mogelijk ook van de baan moest, maar daar het reeds bijna vier uur en tevens feestdag was, werd besloten, dat werk tot den volgenden morgen uit te stellen. Er stond in den kelder ook een ton met room, die nog niet of zeer weinig bitter was, en ik gaf den raad dien room zoo spoedig mogelijk karnrijp te maken, desnoods door toevoeging van tot 10 pct goede, zuivere karnemelk van een buurman, daarna alle vaatwerk grondig te zuiveren en met het gebruik van goede karnemelk en tijdig karnen voort te gaan totdat de kwaal zou zijn geweken.

Dat de Jong en zijne vrouw de door mij toegepaste methode van werken niet zoo dwaas hebben gevonden als de heer Okma het in de Staten-zitting deed voorkomen, blijkt uit het volgende. Toen ik den volgenden morgen te 7 uur bij de Jong kwam, was de vrouw bezig met karnen, echter niet van den bitteren room, maar van de andere partij, waarvan ik zoojuist sprak, en al spoedig werd ik gewaar, dat men den vorigen avond na mijn vertrek den bitteren room nog op mijne manier had onder handen genomen, maar tevens dat toen eerst recht de brijboel was gekomen, waarvan de Jong in zijn brief spreekt. De verklaring hiervoor is zeer eenvoudig.

Ik had mijn thermometer, die alleen van de schaal van Reaumur is voorzien, laten liggen, omdat ik hem den volgenden morgen weer dacht te moeten gebruiken. Of ik nu aan de Jong heb gezegd dat 20° C op mijn thermometer door het cijfer 16 werd aangeduid, of niet, weet ik niet juist meer, maar daar ik volgens afspraak zelf bij het karnen tegenwoordig zou zijn doet dit ook niets ter zake. Genoeg zij het te weten, dat de Jong of zijn vrouw begon te karnen bij 20° R., m.a.w. bij 25° C., dus bij eene temperatuur die 5° C. hooger is daar waar ik begonnen was en dat *vrouw de Jong* er toen meé verlagen geraakt is kan ik mij voorstellen, maar is niet mijne schuld.

Ik heb daarna met de Jong nog een tijdlang gesproken, o. a. over de mogelijke oorzaak van de bitterheid der boter. Hij dacht de oorzaak te moeten zoeken in de vele paardebloemen in een nieuw stuk land, waarin 8 van de koeien hadden gelopen van Maandag 15 tot Zondag 21 Mei. Ik was, zooals ieder deskundige reeds zal hebben begrepen, van oordeel, dat er bacteriën in het spel waren, omdat de melk en de versche room zeer goed van maak waren, althans geen spoor van bitterheid vertoonden.

Deze bitterheid ontwikkelde zich eerst in de roomton en nam daar voortdurend toe. Ook laat melk, die bitter is door paardebloem, wat in het voorjaar meer schijn voor te komen, zich zeer goed karnen. Ik heb de Jong toen verzocht mij in de gelegenheid te stellen de ware oorzaak verder na te gaan, maar daarvan is om mij niet bekende redenen niets gekomen, eerst zeven weken later is de Jong op mijn verzoek bij mij geweest en heeft mij verteld, dat hij op Vrijdag 28 Mei tweede keur, later steeds weer eerste keur voor de boter had gekregen. Daarmee was de zaak afgelopen, van ontevredenheid over mijn optreden heb ik van de Jong niets bespeurd en men zal mijne verbazing begrijpen toen ik veel later vernam, dat de heer Okma deze zaak had aangegrepen als middel om te bewijzen, dat de zuivelconsulent niets van de geheele zuivelbereiding verstaat, omdat hij karnt bij 24 graden! (zie boven.)

Wanneer dit een bewijs is voor die stelling dan zou daarmee tevens het bewijs geleverd zijn, dat Bernhard Bóggild de bekwame en hooggeschatte zuivelconsulent van het Deenshe Landhuis-houdkundig Genootschap, in hetzelfde geval verkeert. Bóggild toch sohrijft in zijn handboek over zuivelbereiding over bittere melk o. a. het volgende: „*Ik heb kennis gemaakt met eenige gevallen van zeer bittere melk, die moesten worden toegeschreven gedeeltelijk aan een ziekelijken toestand, gedeeltelijk aan individuele eigenschappen bij enkele koeien, welke laatste zooals uit eenige voorbeelden schijnt te blijken, erfelijk zijn. De melk heeft in zulk een geval een eenigszins vreemden smaak, maar is niet opvallend bitter welke smaak zich eerst ander het afnemen of onder het zuren in zeer sterke mate ontwikkelt terwijl de melk van andere koeien in denzelfden stal en op hetzelfde voeder absoluut vrij is van dat gebrek.*”

„*De bitterheid schijnt wel aan zekeren bacteriën te moeten worden toegeschreven, maar toch ook aan zekere eigenschappen van enkele koeien of van hare melk, eigenschappen die misschien noodzakelijk of gunstig zijn voor de ontwikkeling der bedoelde bacteriën. In andere gevallen moet de bitterheid zonder twijfel worden toegeschreven aan gebrek aan zindelijkheid of aan micro-organismen, die eerst worden vernietigd door de grootst mogelijke zindelijkheid in acht te nemen. Karakteristiek voor bittere melk schijnt te zijn, dat ze veel moeilijker is te karnen dan andere soorten van slechte melk. Soms ziet men dat er in boerderijen vele uren gekarnd wordt, en dat de boter toch ten slotte moet afgeteemsd worden van de schuimende karnemelk, die in steeds toenemende mate bitter schijnt te worden hoe langer men karnt. In zoodanige geval gelukt het karnen het best door de karn met kokend water uit te spoelen en het karnen bij hooge temperatuur te beginnen; op meerdere plaatsen ben ik begonnen bij 22 °C., op een enkele plaats zelfs bij 26° C. en zoo kan het karnen in weinige minuten ten einde gebracht worden*” enz.

Tot zover Bóggild. Ik geloof dat ieder onbevooroordeelde zal moeten toestemmen dat ik gesteund door die autoriteit nog niet zoo erg dwaas heb gehandeld door eens bij 20° C. te probeeren, wat aan vrouw de Jong bij de gebruikelijke temperatuur in drie dagen niet was gelukt

Bij mijn onderhoud met den heer Okma te Sneek heb ik hem die geheele zaak ook uitgelegd. Ik heb bij dat onderhoud een groot respect gekregen voor zijn helder inzicht in maatschappelijke toestanden in het algemeen. Hij heeft blijkbaar veel studie gemaakt van de toepassingen van de resultaten der wetenschap op het gebied van landbouw en industrie, zoodat hij in staat is over alles zijn oordeel uit te spreken, en daarom verbaast het mij te meer dat iemand die zoo hoog staat aangeschreven bij zijne medeburgers, dat hij waardig gekeurd is hunne belangen te behartigen in het hoogste Regeeringscollege in de provincie, zich niet wacht voor het uitspreken van een oordeel over eene zaak, waarvan hij *geen verstand* heeft.

Toen ik lang en breed met den heer Okma over de zaak had gesproken en hij niet kon toegeven, heb ik gevraagd wat hij dan in zoodanig geval zou gedaan hebben. Zijn antwoord was, dat ik niet moest komen bij de boeren om de zuivelbereiding te leeren, maar dat ik was aangesteld om *de boerin* voor te lichten. Dat stemde ik volmondig toe, en op mijn aandringen op een rechtstreeks antwoord werd mij gezegd: ik weet het niet, ik heb nooit zulk, geval gehad en ik bemoei mij ook nooit met de karn.

Leeuwarden, 14 Juli 1894. J. MESDAG,

INGEZONDEN.

(door D.K. Okma, tegenstander van verlenging zuivelconsulentschap – zie voorgaande stuk)

Naar aanleiding van een ingezonden stuk van den heer Mesdag, zuivelconsulent, in uw blad van den 17 Juli j.l., verzoek ik u beleefd, Mijnheer de Redacteur, mij in uw blad plaats te willen afstaan voor het volgende.

Door mij was, als rapporteur van de commissie, over het subsidie van den zuivelconsulent, in de jongste Statenvergadering o. a. gerapporteerd: *van hetgeen, waarvoor het subsidie door de Prov. Stoten in 1887 is verleend, is niets terecht gekomen.*

Mijn betoog was, dat het subsidie toen verleend was voor een consulent, die óf uit eigen beweging, óf op verzoek, door persoonlijk bezoek bij de boeren, die onderkeuren aan de markt brachten den boeren in het algemeen lessen in de zuivelbereiding zou geven. Dit toonde ik aan uit de Hand. der Staten van 1887. Na bleek uit het verslag, dat de consulent van zijne verrichtingen gaf, dat hij eigen beweging geen enkelen boer had opgezocht, en dat hij slechts 4 maal, op, verzoek (waaronder nog fabrieken), een persoonlijk bezoek had afgelegd. Uit dit contrast trok ik bovengenoemde conclusie ter bestrijding van de voorgestelde verlenging van het subsidie voor 5 jaren.

Als *tweede* bezwaar voerde ik aan, dat de tegenwoordige consulent niet den juisten weg insloeg, om het ook door hem gewenschte vertrouwen van de boeren te winnen. Hiertoe werd, dacht mij, in de eerste plaats vereischt, dat hij in het verslag den naam en woonplaats noemde van den boer bij wien hij proeven, van zijne bekwaamheid had afgelegd. Dan konden andere boeren bij hun collega informeerden naar de resultaten. En dit zocht men te vergeefs in zijn verslag.

In de *derde* plaats was ik tegen het subsidie, omdat ik van heel den wetenschappelijken toestel bestaande uit landbouwscholen, vakscholen, consulentschappen enz.. voor den boer weinig vrucht verwacht. In de practijk toch was maar al te vaak gebleken, dat zij, die met dien toestel werkten, het tegen den eenvoudigen boer moesten afleggen. Als een versch voorbeeld van dit laatste haalde ik het gebeurde bij J. de Jong te Weidum aan, door hem zelve op schrift gesteld en geteekend.

Wat doet nu de heer Mesdag, zuivelconsulent, in uw blad van den 17 Juli? Bestrijdt hij de argumenten? Neen. Erkent hij dan de juistheid? Evenmin.

Hij verklaart, wat het eerste betreft, na gezegd te hebben dat het „*erg grievend*” voor hem was, deze conclusie in een officieel stuk te vinden, dat men van hem niet kan verwachten, dat hij uit eigen beweging bij de boeren langs zal gaan, met andere woorden, dat hij niet van plan is, datgene te doen, waarvoor hij is aangesteld.

Over punt 2 glijdt hij stilzwijgend heen, en het derde acht hij blijkbaar niet geschikt tot bespreking met iemand, die daarvan „*geen verstand heeft.*”

Alleen het gebeurde bij J. de Jong, boer te Weidum, slechts dienende tot voorbeeld van punt 3, wordt door den heer Mesdag uitvoerig besproken. Zulk eene wijze van strijden doet, dunkt mij,

vermoeden dat de positie, die men verdedigt, niet sterk is. Een vermoeden, dat niet weggenomen wordt door de naïeve opmerking van den consulent, dat de beide eerste argumenten meer de zaak en alleen de laatste hem zelve betreft. Ieder gevoelt toch, dat de bewering, dat de consulent niet beantwoordt aan het doel waarvoor hij is aangesteld en dat hij door het verzwijgen van de namen van hen, bij wie hij geweest is, moeilijk daaraan beantwoorden kan, van veel meer gewicht is en evengoed hem treft, dan deze dat hij het eens in een bepaald geval heeft moeten afleggen tegen de praktische bekwaamheid van eene boerin. Het laatste toch kan den beste overkomen, voor het eerste kon hij zich wachten.

Ik zal dan ook over het gebeurde bij den heer de Jong, ter beantwoording van den heer Mesdag, kort zijn.

De reden, waarom ik juist dit feit van veel gewicht achtte, is niet alleen omdat het de éénige, mij bekende daad van den heer Mesdag is, die hij in den voor hem aangewezen werkkring gedaan heeft (de overige drie zijn mij zelfs nu nog niet bekend), maar ook omdat deze de Jong een der beste botermakers van Friesland is. Hij heeft daarmede o. a. behaald:

Congres 1875 den eersten prijs.

Te Sneek 1877 medaille en f 40.

Te Amsterdam 1884 van 128 inzenders (waaronder ook fabrieken) den eersten prijs.

Voeg hier nu bij nog 4 *Engelsche prijzen*, door hem behaald, en men zal begrijpen, dat hier voor den consulent eene schoone gelegenheid was om naam bij de boeren te maken. Hij had dan ook niet mogen nalaten den naam en woonplaats van de Jong in zijn verslag op te geven, natuurlijk zonder zijne eigen beschouwing te geven over den afloop van dat bezoek.

Dezen komen de belangstellende boeren uit den aard der zaak toch niet bij den consulent, maar bij den boer vragen.

Hij had deze korte opgave moeten doen onverschillig hoe hij zelf over den afloop oordeelde. Hij had dat in geen geval moeten nalaten nu hij meent, dat deze afloop voor hem gunstig geweest is. Dan waren de belangstellende boeren in de gelegenheid geweest, om bij de Jong naar den nieuwen consulent te informeren, en had dit voor den heer Mesdag een middel kunnen worden, om het gewenschte vertrouwen van de boeren te winnen. Nu is de publiciteit van dit geval met moeite verkregen. Deze moeite had de boer Mesdag en mij en zichzelf kunnen besparen.

Jammer is het, vooral voor den consulent, die het vertrouwen der boeren moet winnen, dat er van dit geval twee lezingen bestaan, eene van de Jong en eene van den consulent, die met elkander in strijd zijn. Welke de juiste is zal ik *voor anderen* niet uitmaken. Nu hij mij in dezen strijd trekt, naar aanleiding van ons onderhoud te Sneek, zal ik hem zeggen, waarom ik niet aan te zijde sta. In zal dit doen, op het gevaar af, dat hij ook in mijn geheugen, evenals in dat van de Jong, een kwade bacil zal ontdekken. Ik zal dit zeer kort doen, omdat een strijd, waarin men eenvoudig het geheugen van den een tegenover dat van den ander stelt, mij niet interesseert.

Ik herinner dan den consulent, dat het feit, dat hij gekarnd heeft, liever *gepoogd* heeft te karnen met een temperatuur van 24 á 25 graden C., *nu* wel, maar in ons onderhoud te Sneek *niet* werd ontkend; ook niet, toen ik hem zeide, dat ik, bij zulk eene warmte, karnen onmogelijk achtte.

En hiermede stap ik van dit geval af.

Of het den heer Mesdag ten slotte gelukken zal, het vertrouwen van de boeren te winnen en hunne kwalen te cureeren, zal de toekomst leeren. Gaat hij op den ingeslagen weg voort, dan kan hij,

m.i., daarop geen hoop hebben. Betert hij zich, d. i. gaat hij wat meer letten op het doel waartoe hij is aangesteld, dan is de weg voor *vertrouwen* gebaad; maar ook dan zijn mijne verwachtingen omtrent de *resultaten* niet hoog gespannen. Niet omdat ik zijn persoon niet geschikt acht, of zijne capaciteiten gering schat. Volstrekt niet. Maar, omdat ik een consulentschap niet doeltreffend acht.

Met vrucht zou men op dit gebied m.i. alleen dan werken, indien men zorgde, dat een Deensche (meer verlichte) boer of een scheikundige hier een boerderij huurde of kocht, en *daarop zelf boer werd*. Hieruit zou altijd een les volgen óf voor ons, boeren, óf voor de mannen van de theorie. Wij zouden die ons, zoo hij toonde meer mans te zijn dan wij, ten nutte kunnen maken, door onze methode te wijzigen. Zoo hij dit niet toonde, zouden de mannen van de theorie leeren vooralsnog een toontje lager te zingen.

Dijken, 24 Juli 1894.

D. K. OKMA,
lid v.d. Prov. Staten.

Lezing van den heer Mesdag over boterbereiding.

Gehouden in Wirdum, 21 Juli - Dl. 1

Er is veel over gesproken en geschreven dat de Friesche boter in kwaliteit is achteruitgegaan, maar spreker heeft grond om te vermoeden, dat dit niet het geval is.

De boter van de zuivelfabrieken is voor een groot deel de plaats komen innemen van de vele kleine partijtjes, die vroeger aan de markt werden gebracht en dit moet zonder twijfel als een groote stap in de goede richting worden beschouwd. De oorzaak van de klachten komt hem voor, in de eerste plaats gezocht te moeten worden in de steeds toenemende concurrentie op de buitenlandse markten.

Het aanbod neemt - misschien in verband met de lage graanprijzen - toe in snellere mate dan het verbruik; niets is natuurlijker, dan dat de prijzen dalen tengevolge van de verminderde vraag, en dat deze prijsverlaging het meest zal worden ondervonden door die producten, die, wat kwaliteit en duurzaamheid betreft, het meest te wenschen overlaten. Ook ligt het voor de hand, dat een product, dat vroeger veel werd gevraagd uit gebrek aan beter, plotseling zijn renommée zal verliezen wanneer van elders iets beters wordt aangevoerd. De aloude roem van de Friesche boter heeft al wat dikwijls dienst gedaan als middel, om het eergevoel der boterbereiders te prikkelen en ze aan te sporen tot bereiding van een product zoo fijn, dat ze daarmede gerust die werkelijk zware concurrentie kunnen volhouden.

Het feit, dat dezelfde klachten over de kwaliteit als tegenwoordig ook reeds in de eerste helft dezer eeuw door den handel werden aangeheven, deed bij spreker de vraag opkomen, of die aloude roem niet tot het rijk der fabelen moet worden teruggewezen. In het verslag der vergadering van het Friesch Genootschap van proefondervindelijke landbouw, van 6 Juni 1834, leest men, dat is ingekomen eene missive van Z. Exe. den heere Staatsraad, Gouverneur van Friesland, van Zuijlen van Nijeveldt, d.d. 3 Juni, daarbij inzendende afschrift van een aan den heer Harms te Harlingen gericht schrijven van eenige invoerders van Friesche boter te Londen, die te kennen geven:

„dat de kwaliteit vooral in de laatste jaren minder geweest is als te voren, en dikwijls sommige vaten van minder kwaliteit bevonden worden dan eene ander vat boter in deze markt.”

Onze hoofdzakelijke klachten zijn: „dat, maar al te dikwijls, in de buiken en in het midden der vaten, oude en verkarnde *boter*, *smeer* en zelfs *vet* van nog mindere waarde gevonden wordt, klaarblijkelijk er zoodanig ingelegd, om den koper te bedriegen; andere vaten zijn niet behoorlijk gezuiverd van haren en andere onreinheden, daar weder andere vaten zoo los en ligt gevuld zijn, dat er ruimte komt tusschen de boter en het vat, waar de lucht doordringende, schimmel aan de boter toebrenghet, en dit door zulks te moeten afschrappen, een aanzienlijk verlies veroorzaakt aan den koper.”

„Tengevolge van deze zeer belangrijke gebreken, verkrijgen andere soorten van vatboter, vooral die van *Holstein* en *Kiel* (welke dadelijk van Kiel zoowel als over Hamburg, met

stoomvaartuigen wordt aangevoerd , en welker qualiteit geheel zuiver van haar etc. is, eerlijk, veel dichter gevuld en alle boter van dezelfde kleur) alle jaren door meerdere vraag en hooger prijs; terwijl de Friesche boter in waarde afneemt, - de prijs waarvan in April 1819/20 (dat is f 12 per 112 pond, met die van Holstein verschilde, hetwelk volgens hierbij overgelegde prijscouranten, nu slechts 2) (of f 1.20 per 112 pond) is.”

„De ondergeteekenden zijn van gedachten dat, tenzij de qualiteit der Friesche boter over het algemeen veel verbeterd en wel allernoodzakelijkst van de opgenoemde gebreken gezuiverd wordt, de vroegere goede naam van dit artikel geheel verloren zal gaan en in plaats van tot hooger prijs verkocht te worden, als alle andere vreemde boter in vaten, in deze markt slechts als eene mindere of tweede soort zal worden beschouwd en gevolgelijk een veel minder prijs halen.”

Deze stukken worden gesteld in handen van eene commissie, benevens den voorzitter dr. J. Vitringa Coulon, de leden de heeren M. P. D. baron van Sytzama, S. van Weldoren baron Rengers, R. baron van Breugel, P. H. Bergsma, E. J. Penninga, L. Winkler en H. H. Poelsma, om in eene buitengewone vergadering te dienen van rapport. Dat rapport werd den 27 Juni d.av. do die commissie uitgebracht en in zijn geheel door den heer Mesdag medegedeeld.

Daaruit bleek in hoofdzaak, dat naar het oordeel van die commissie het stoppen van *slechte boter* en zelfs van *vet* in de buiken der vaten, eene *volgens de wet strafbare* daad is, die slechts behoeft bewezen te worden, om de toepassing der wet te verkrijgen.

De minder goede bewerking der boter verdient de meeste belangstelling en de commissie noemt het eenige wat doeltreffend kan zijn:

„het plaats in de *Leeuwarder Courant*, wegens het Genootschap, van een verhoog aangaande het schadelijke, hetwelk hierin voor het algemeen en van ieder landman in het bijzonder er in gelegen is, dat bij aan zijne boter alle mogelijke deugdzaamheid geeft - niet bijvoeging van die raadgevingen en middelen ter verbetering onzer boter, alle welke men gelooft, dat nuttig zouden kunnen zijn.”

De commissie schrijft de vermindering der prijzen onzer boter, in vergelijking der Holsteinsche, niet aan mindere bewerking toe welke integendeel in de laatste 25 jaren veel is verbeterd, maar aan -ongeoorloofden boterhandel, die juist samenvalt met de prijsvermindering. Sedert ongeveer 16 jaren pakt men vreemde boter in Friesche geijkte vaten, ten einde de Engelschman te doen gelooven, dat het Friesche boter zij. Men koopt namelijk op de weekmarkten te Groningen eene menigte stukken boter op, die men naar hier vervoert, of men zendt in Groningerland, in Drenthe, in Overijssel, menschen met lederen zakken of korven op den rug, daartoe rond. Alle deze onderscheidene boterstukken worden in dien zak of korf gedaan - alzoo, zelfs in de grootste hitte , van huis tot huis gedragen, of in schepen aan de brandenste zonnestrallen blootgesteld , verzonden , en eindelijk te Stroobos of elders , in een boterfabriek aangebracht, om verwerkt en in Friesche vaten geslagen te worden.

(Slot volgt.)

Wirdum 21 juli vervolg Lezing Mesdag Boterbereiding - Slot

Na verdere uitvoerige uiteenzetting harer gronden meent de commissie dat de volgende maatregelen kunnen worden genomen:

1. „Om, door een gepast en eenvoudig vertoog in de *Leeuwarder Courant*, den boer den toestand van zaken open te leggen, op te wekken en aan te raden, om, in zijn eigen belangs wille, die middelen ter verbetering der boter niet te verwaarloosen, welke daarbij zullen worden opgegeven.”
2. In eene weinig omslagtige Provinciale keur; waarbij zou worden vastgesteld:
 - a) „Dat het bestaande reglement op het ijken der botervaten zoude blijven in volle kracht, ten einde de deugdelijkheid van het vat te constateeren, waardoor de kuiper, evenals nu, onverlet blijft zoo vele vaten, op de thans gebruikelijke wijze, te laten ijken als hij goed vindt.”
 - b) „Dat zoo vele vaten, als de boer bij het bestuur zal hebben aangevraagd, en voor zijn eigen product noodig heeft, bovendien zullen worden gebrand met het wapen van Vriesland, op vat, deksel en bodem, als bewijs van oorsprong voor de boter, nadat de boer zijn naam en woonplaats, voluit op het vat, zal hebben geplaatst, door middel van een kwast, met zwarte olieverf, te strijken, over een stuk blik, waarin dezelve zal zijn uitgehouden.”

Hierna bespreekt de commissie nog hoe de boer omtrent de prijsnoteeringen is overgeleverd aan de schippers en kooplieden, omdat zij zelve niet de boter ter markt brengen en verkoopen en ze onbekend zijn met de laatste prijsnoteeringen op andere markten, waarom ze sub 3 voorstelt

3. „Dat de heer Staatsraad Goeverneur der Provincie verzocht wierd te zorgen dat de laatste Prijs-Couranten van de Londensche, Amsterdamsche en Rotterdamsche markten, op de marktdagen in de wagen te *Leeuwarden* en *Sneek*, wierden aangeplakt, opdat een boer zijne boter ter markt brengende, in het vragen en bedingen den prijs voor zijne waar, zich daarnaar zou kunnen regelen, gelijk onze boeren met hunne granen op de korenmarkten, volgens de Prijs Couranten, kunnen doen, en waardoor geene *monopolie* onder de boterkoopen zou kunnen plaats hebben.”

De Staatsraad Goeverneur van Vriesland berichtte hierop aan het Genootschap, dat bij de Provinciale Staten reeds maatregelen in deliberatiën aanhangig geweest zijn, ten einde geene vreemde boter voor Vriesche worde verzonden en aan de markt gebracht, terwijl Z. Exc. voor het plaatsen van een vertoog in de *Leeuwarder Courant* verzocht, hem bouwstoffen te willen leveren

Hierop heeft het bestuur van het *Vriesch Genootschap van Proefondervindelijken Landbouw* in een zeer gemotiveerd schrijven ontwikkeld; wat z. i. in bedoeld betoog moet worden opgenomen.

Dit in het kort weer te geven zou ons nu te ver voeren, toch merken wij op, dat er vooral op het belang van het teemsen en koel houden, zoo van molkenkelder als der vaten boter bij het vervoer gewezen wordt, daarvoor aanprijzende een dubbele teems en het dekken der muren en zolders met stroomatten ter dikte van een palm en bij vervoer tijdens sterke hitte het vat van boven, van onderen en van alle kanten te omgeven met stroo, ter voornoemde dikte, of het te zetten in een omkleedsel van gevlochten stroo, gelijk een bijenkorf, of wel anders in een stroozak ter dikte van

ruim een palm, welke van buiten en van binnen is omkleed met grof linnen, en boven en onder een deksel heeft, insgelijks van stroo.

Hieruit blijkt, vervolgt spreker, dat er geen nieuws onder de zon is; dat de tegenwoordige toestand reeds 60 jaren geleden bestond, en dat zeer vele landbouwers nog niet schijnen in te zien dat het meer dan ooit noodzakelijk is, een fijne boter aan de markt te brengen. Ware dit wel het geval, dan zouden er niet zoovele fabrieken zijn, waar het dikwijls hoogst moeilijk is een fijn product te produceeren, niettegenstaande over het algemeen de fabrieken veel beter ingericht zijn voor de boterbereiding dan de boerderijen.

In de eerste plaats hebben hieraan de aandeelhouders of melkleveranciers zelve schuld, door er niet voldoende voor te zorgen, dat de melk in behoorlijken staat van zuiverheid en frischheid wordt afgeleverd. Door velen wordt lang niet genoeg in aanmerking genomen, dat melk een stof is waarin uiterst gemakkelijk veranderingen kunnen plaats hebben, die van invloed zijn op smaak, reuk en vastheid der boter. Men moet er voor zorgen, dat de koestal goed worde geventileerd; hoe minder goed de stal gelucht wordt, des te meer gelegenheid bestaat ervoor de ontwikkeling van bacteriën, die reeds bij het melken in de melk geraken en daarin veranderingen teweeg brengen. Hetzelfde is het geval wanneer de koeien niet worden schoongehouden, voornamelijk wat de uiers betreft.

Verder wordt er zeer weinig aan gedacht, dat het een bepaald vereischte is voor het bereiden van fijne boter dat degene, die melkt, telkens na het melken van iedere koe de handen wast en goed afdroogt. Met het vuil, - bestaande uit haren, huidschilfers en excrementen, - die bij het melken meé in den emmer terecht komen, worden een massa bacteriën aangevoerd, die hoogst schadelijk kunnen werken. Van welken invloed deze omstandigheden reeds op het zuur worden der melk kunnen zijn, bleek uit een proef door prof. Soublet genomen. Hij liet eene koe melken in een slecht geventileerden stal door eene melkmeid, die niet eerst de handen gewasschen had. Den volgenden keer werd dezelfde koe gemolken in de buitenlucht, nadat de uier was schoon gemaakt en nadat de meid de handen had gewasschen. Beide partijen melk werden bewaard bij 15° C. De eerste was 38 uren vroeger gestold dan de laatste.

Onmiddellijk na het melken moet de melk uit den stal verwijderd worden en gezeefd ook door een fijn doek, daar een teems alleen niet voldoende is, getuigt de massa vuil die in de centrifuge achterblijft. Spreker toonde dit aanschouwelijk aan met twee glazen melk, door een boer in deze gemeente geleverd. Het eene glas melk was alleen geteemsd en had vuil op den bodem liggen; het ander was daarna door een doekje gegoten en had het vuil daarop zichtbaar achtergelaten.

Veelal schijnt men te denken dat het er niet op aan komt of melk, die gecentrifugeerd zal worden, wat meer of minder vuil bevat, daar dit toch niet in den room terecht komt; maar men vergeet daarbij dat er tusschen het melken en centrifugeeren al heel wat bedorven kan worden. Voor hen, die melk in aden laten uitroomen, geldt dit natuurlijk nog in meerdere mate.

Ook het spoedig en zoo sterk mogelijk afkoelen der melk is een zaak van het allergrootste belang en voor fabrieken is het een bepaald vereischte. Te Kopenhagen wordt de melk ten strengste onderzocht en melk boven 7° bepaald afgekeurd. Ieder boer daar moet een afkoelmachine hebben en ruim van ijs voorzien zijn, om de melk tot 5° te kunnen afkoelen.

Een zeer belangrijke zaak is het dat de transportkannen en vaten goed schoongemaakt worden en niet alleen met slootswater omspoelen; men moet ze ook laten uitluchten en met sodawater in plaats van met zand schoonmaken.

In de laatste 5 jaren is een middel toegepast, om van melk, die minder goed was, toch goede boter te bereiden, n.l. door den room te pasteuriseeren. Men verhit de melk tot 70° á 80° en laat ze daarna onmiddellijk afkoelen tot 6° á 7°. Door die hitte worden de nadeelige bacteriën gedood, maar tevens die de aroma bevorderen, waarom men den room weer moet aanzuren met goed en zuiver zuur. Voor die verhitting is stoom noodig en daarom is het pasteuriseeren alleen in fabrieken toe te passen. Door ondervinding is in Denemarken gebleken, dat boter, uit gepasteuriseerden room bereid na 14 dagen nog evengoed is als versche boter en dat raakt juist het hart der quaestie, want kan men dat resultaat bereiken dan is men minder afhankelijk van den buitenlandschen handel, omdat men dan de boter een week kan overhouden als men dadelijk geen goeden prijs kan maken.

Op de boerderij moet men allereerst zorgen voor zuivere melk en dat de molkenkelder beschermd wordt tegen vliegen en er een lage temperatuur zij. Iemand, die zelf zijn boter bereidt, is meester van zijn grondstof en dat is de fabrikant niet, die is afhankelijk van zijne leveranciers.

Een der leden, uit het gehoorde afleidende dat de prijsverlaging vooral veroorzaakt wordt door het discrediet waarin de Friesche boter gebracht is door allerlei bedrog en knoeierij, vraagt of daartegen geene maatregelen te nemen zijn.

Een ander meent, dat de achteruitgang niet sedert 1834, maar vooral sedert de laatste 10 jaren plaats heeft.

Een derde vraagt, of het pasteuriseeren in deze provincie al plaats heeft en met welk gevolg.

De heer Mesdag antwoordt, dat uit het officieele verslag van 1834 blijkt, dat er destijds reeds de zelfde klachten waren als thans, het is als in deze dagen geschreven. Om het bedrog tegen te gaan werd in 1834 aanbevolen, dat de boer zijn naam en woonplaats moest stellen met zwarte olieverbod op vat, deksel en bodem, opdat bij bedrog de leverancier bekend was; maar spreker vermeent dat er geen waarborg is te stellen, dat zoodanig vat niet voor den tweeden keer gebruikt wordt door een ander persoon die er mee knoeit, - tenzij misschien als bewijs van echtheid en oorsprong tevens ware voorgeschreven het vat inwendig met perkament papier te beleggen, van dezelfde merk en en wapens voorzien, omdat dit niet voor den tweeden keer is te gebruiken. Het pasteuriseeren wordt in de fabriek te Oosterwolde toegepast, maar nauwkeurige opgaven heeft bij niet.

De heer Boeke schrijft de verlaging der prijzen meer toe aan den aanvoer uit Australië, vooral Nieuw Zeeland, dan aan die uit Denemarken. In Australië wordt de boter in groote fabrieken gemaakt en van daar vervoert in booten, voorzien van afkoelingswerktuigen tot een temperatuur tot 8°. Dit doet spreker vragen of de vroegere poging van het hoofdbestuur bij de Engelsche booten uit Harlingen op Londen, om gelegenheid te maken dat de boter bij het transport goed koel gehouden wordt, gunstige resultaten opgeleverd heeft.

De heer Mesdag antwoordt, dat dit niet het geval is en hij verwacht het ook niet, vóór dat men een middel heeft om de boter met koelwagens per spoor naar Vlissingen te verzenden en van daar te verschepen naar Engeland. Doch voor dit te verkrijgen mag er wel gezorgd worden voor beter vervoer in de provincie. Op weg naar Leeuwarden-Sneek zijn sommige partijen bij hooge tem-

peratuur soms bijna gesmolten. Ook de behandeling der vaten aan de stations laat veel te wenschen over, waar de vaten niet altoos op een koele plaats, maar dikwijls in de zon staan te wachten van den eenen tot den volgenden trein. Men beginne dus, met den toestand in de provincie zelve te verbeteren.

De heer Boeke vindt den toestand dus als vóór 60 jaren, maar wijst er op, dat in het rapport van 1834 aanbevolen wordt de vaten te omkleeden met gevlochten stroo en dat men dit middel tegenwoordig in Denemarken toepast. Hij heeft eene machine voor dat stroovlechten staan en stelt die ½ jaar gratis ter beschikking, alleen tegen betaling der kosten van den werkmán, die dan het onderricht moet geven.

De Voorzitter nam van dat aanbod gaarne acte en geeft in overweging, de aandacht van het hoofdbestuur op het gesprokene te vestigen, met verzoek voor maatregelen tot verbetering te overwegen.

Algemeen aangenomen.

VERGADERING

van de Afdeeling Leeuwarden ea Leeuwarderadeel der Friesche Maatschappij van Landbouw.

In de jongste vergadering dezer afdeeling heeft nog eene bespreking plaats gehad over de ervaringen, verkregen met den Acid-Butyrometer, ook wat betreft het vetgehalte der melk van iedere koe afzonderlijk.

De heer Mesdag had, toen hem gebleken wat dat de Acid-Butyrometer van Gerber zeer dienstig was tot bepaling van het vetgehalte der melk, zich beschikbaar gesteld om een tijdlang geregelde onderzoekingen te doen, waarvan door 3 veehouders gebruik is gemaakt, die hem geregeld om de 10 dagen van een 50-tal koeien melk toezenden. Hij heeft daardoor een aantal cijfers verkregen, doch moet, om er betrouwbare resultaten uit te trekken, daarmede nog een tijdlang voort. Echter is hem reeds ten duidelijkste gebleken, dat de omstandigheden, waaronder eene koe verkeert, invloed hebben op de hoeveelheid vet. Het is niet alleen noodig te constateeren hoeveel melk eene koe geeft, maar ook hoeveel boter daaruit is te maken en dan heeft hij soms onder dezelfde omstandigheden een groot verschil kunnen opmerken. Het is hem voorts gebleken, dat eene koe, die met een laag vetgehalte begint, daar lang bij blijft; de toeneming van vet is echter merkbaar als de koeien in het land komen, doch dat klimmen van het vetgehalte neemt na eenigen tijd weer af.

Van de koeien die veel melk geven met een hoog vetgehalte moet men de kalveren aanhouden en ook daarvan later de melk onderzoeken; dat moet men eenige geslachten door doen, om te komen tot een ras dat het meeste product levert.

Ook komt het voor als eene koe die veel melk geeft, dat het vetgehalte daarvan laag is, lager dan van koeien die minder veel melk geven.

Er komen echter enorme afwijkingen voor. Als eene koe onrustig is, dan daalt het vetgehalte; is zij tochtig, dan levert zij minder melk.

Op de vraag, op welken leeftijd eene koe het hoogste vetgehalte levert, deelde de heer Mesdag mede, dat op een stal te Offingawier eene 2-jarige koe melk met een hoog vetgehalte geeft, eene 3-jarige iets minder vet, bij eene 4-jarige is het vetgehalte nog lager, van eene 5-jarige is het vetgehalte ook volstrekt niet hooger, eene 7-jarige vetgehalte geeft veel meer melk dan de 2-jarige, doch van lager vetgehalte.

Welke koe geeft meer voordeel, een oude of een jonge?

Die vraag was uiterst moeilijk te beantwoorden, men kan uit de gedane onderzoekingen nog geene betrouwbare conclusie trekken, men moet er langer mede voortgaan, maar van belang is om de koeien, die veel vet geven te behouden en daarmede te fokken, omdat de eigenschap individueel en erfelijk is

Zit dat in het land of in de koe?

De een had de ervaring, dat op hetzelfde land een groot verschil merkbaar is, zoodat hij het aan het individu toeschrijft; - een ander wijst er op, dat iemand, die melk van laag vetgehalte levert, altoos schrale melk heeft, en omgekeerd, waaruit bij wil afleiden, dat het aan den grond ligt.

Zoo werden er tal van vragen gedaan, opmerkingen gemaakt, ervaringen medegedeeld, zonder dat er bepaalde antwoorden op konden gegeven worden, omdat het meest op zich-zelf staande gevallen waren, voor welker vergelijking een langdurig onderzoek zou noodig zijn om tot vaste conclusies te komen; maar van verschillende zijden word toch geconstateerd, dat de melk van schrale gronden, van zandgronden het meeste vetgehalte bevat, waaruit een der leden zou willen afleiden, dat men dan niet te veel aan het land moest doen; hij wilde daarom bepaald weten wat men moest doen en wat nalaten om het meeste voordeel te hebben.

Hoe practisch die vraag mocht zijn en hoe gewenscht het ook zou wezen daarover eene bepaalde aanwijzing te geven, werd die vrager toch gewezen op hut gevaarlijke zijner gevolgtrekking: als schrale grond melk met het meeste vetgehalte levert, dat men dan maar weinig aan het land moet doen; - omdat dit niet de eenige factor is voor de berekening van het voordeel, maar men tevens moet nagaan hoeveel vee een stuk land van dezelfde uitgestrektheid kan voeden en hoeveel melk dit vee oplevert, waardoor men tot het resultaat komt, al heeft de melk op schralen grond meer vetgehalte, de totaal opbrengst van besten grond toch veel hooger is.

Er werd geene bepaalde conclusie genomen, maar de aangevangen onderzoekingen zullen worden voortgezet.

Nadat bepaald was om de volgende vergadering in „de Groote Bontekoe” te houden , herinnerde de heer Cuperus, van Wirdum, voor het sluiten van de vergadering aan de inhumane wijze, waarop de heer Mesdag door den heer D. K. Okma in de vergadering der Prov. Staten was aangeval- len, en hij wenschte, dat de vergadering daartegen een protest uitsprak, omdat de heer Mesdag eene zoodanige bejegening niet heeft verdiend.

Den Voorzitter deed het genoeg, dat er uit deze vergadering een stem opgegaan is tegen de handeling van den heer D. K. Okma, die zich niet ontzien heeft om op eene plaats, waar de heer Mesdag niet aanwezig was, dezen in zijne betrekking en in zijn persoon aan te vallen. Met applaus stemde de vergadering met dit protest in.

INGEZONDEN.

(commentaar van de heer Mesdag op een eerder ingezonden brief betreft de bepaling van botervervalsing)

In uwe courant van Zaterdag 4 Augustus, Mijnheer de Redacteur, is een brief opgenomen van den heer J. B. Eilers te Londen aan mijn adres,¹ ik neem daarom de vrijheid u beleefd te verzoeken mijn antwoord op dien brief ook langs denzelfden, wel wat grooten, omweg aan den schrijver te doen toekomen.

Nu ik door den heer Eilers geplaatst wordt tegenover een geleerde als dr. Otto Hehner, wiens naam een uitmuntenden klank heeft op het gebied der analytische chemie, ben ik wel verplicht de zaak iets meer á fond te behandelen dan anders in een dagblad, niet in de eerste plaats aan de wetenschap gewijd, gebruikelijk of wenschelijk is. Deze noodzakelijkheid, gevoegd bij vele bezigheden die geen uitstel toelieten, is de oorzaak dat mijn antwoord veel later komt dan oorspronkelijk mijn plan was.

Om eene vervalsching van boter met margarine te kunnen constateeren, komt tot nu toe in de eerste plaats in aanmerking de bepaling der vluchtige vetzuren.

Boter is in hoofdzaak een mengsel van vetten. Vetten zijn verbindingen van glycerine met een aantal verschillende soorten van vetzuren, welke verbindingen aldus zijn gevormd, dat telkens drie deelen vetzuur, meestal van dezelfde soort, onder uittreding van water, eene chemische verbinding hebben gevormd met glycerine tot iets wat men met den naam vet bestempelt.

De vetten van de boter kan men onderscheiden in zoodanige, waarvan het vetzuurbestanddeel vluchtig is, dat wil zeggen bij verhoogde temperatuur met waterdampen vervluchtigt, en in zoodanige met niet vluchtige vetzuren. Verwarmt men botervet met geconcentreerde potasch- of kaliloog, dan wordt de glycerine door kali verdrongen uit zijne verbinding met de vetzuren en er ontstaan kalizouten dezer zuren. Door toevoeging van zwavelzuur worden de vetzuren weer vrijgemaakt uit de verbinding met kali en na toevoeging van water kan men door verdere verhitting een deel dezer vrijgemaakte vetzuren met de waterdampen doen vervluchtigen, terwijl de andere terugblijven.

Stelt men het geheele bedrag aan vet in boter gelijk 100, dan bedraagt de hoeveelheid vetten met vluchtige zuren ongeveer 8.5 %, die der vetten met niet-vluchtige zuren ongeveer 91.5 %. Daar alle andere dierlijke vetten en ook de meeste plantaardige slechte een zeer geringe hoeveelheid vluchtige vetzuren bevatten is men in staat door het bepalen dezer hoeveelheid bij benadering uit te maken of de onderzochte boter zuivere natuurboter is of een mengsel van boter met andere dierlijke vetten, of met margarine, dat grootendeels bestaat uit dierlijk vet en plantenoliën.

Om uit te maken hoeveel vluchtige vetzuren in eene bepaalde hoeveelheid botervet aanwezig is, worden de op de boven aangegeven wijze vrijgemaakte zuren met waterdampen overgedistilleerd, waarna men nauwkeurig meet de hoeveelheid sodaloog van bepaald voorgeschreven sterkte, die men bij het distillaat moet voegen om het hierin aanwezige zuur juist te binden. Deze methode om de hoeveelheid margarine in boter te bepalen is de beste die men tot nu toe kent en

¹ Niet over genomen, uit de tekst is te lezen waar het om gaat! (ZHN.)

wordt dan ook algemeen toegepast, niettegenstaande ze veel te wenschen overlaat, omdat de hoeveelheid vluchtige vetzuren in natuurboter van verschillenden oorsprong zoodanig verschilt, dat volgens de onderzoekingen van een groot aantal scheikundigen het aantal cM^3 loog dat men noodig heeft om de overgedistilleerde vetzuren uit 5 gram van die verschillende boter te binden, varieert tuschen 21 en 32. Het verzadigingscijfer der vluchtige vetzuren bedraagt voor margarine slechts ongeveer $0,5 \text{ c.M.}^3$.

Heeft men nu een natuurboter met een verzadigingscijfer van 32 cM.^3 , dan leeren berekening en proefneming, dat men daarbij ruim 30 % margarine zou kunnen voegen, zonder dat het aantal cM.^3 sodaloo, noodig voor het verzadigen der vluchtige vetzuren, zou dalen beneden 22, een cijfer dat bij natuurboter kan voorkomen. Nu is het verzadigingscijfer 32 tamelijk zeldzaam, maar het cijfer 28 wordt veel aangetroffen en wanneer men nagaat hoe groot het verzadigingscijfer zal worden wanneer men deze laatste boter met 15 %, margarine mengt, dan vindt men 24 cM.^3 , een getal dat wel laag is, maar toch nog, geheel binnen de grenzen ligt, die voor natuurboter zijn gevonden.

Wanneer men nu bij het onderzoek van een ingezonden monster een verzadigingscijfer der vluchtige vetzuren heeft gevonden van 22 cM.^3 , wat verdacht laag is, en men heeft daarbij met behulp van het microscoop de zekerheid verkregen dat er vreemd vet in zit, dan zou men, om op grond van de quantitative bepaling te kunnen aangeven hoeveel vreemd vet aanwezig is, moeten weten welk verzadigingscijfer de natuurboter heeft gehad die voor de vermenging heeft gediend.

Dit is echter geheel onbekend. Wanneer het 32 cM.^3 , geweest was, dan zou uit het cijfer 22 volgen dat de hoeveelheid vreemd vet $\pm 80 \%$ bedraagt, wanneer het achter 24 cM.^3 , geweest was, dan zou hetzelfde cijfer wijzen op $\pm 8 \%$, vreemd vet. De verklaring van den heer dr. Otto Hehner, dat men in een mengsel, waarin 10 % of minder margarine aanwezig is soms wel de vervalsching kan constateeren, is niet geheel van grond ontbloot, ofschoon deze zeker in verreweg de meeste gevallen slechts *met zeer groote waarschijnlijkheid* kan worden aangetoond.

Maar geheel iets anders is het, *indien* men met zekerheid margarine heeft gevonden, of men dan kan zeggen hoeveel percent er aanwezig is. En dit verklaar ik, met niet minder grooten nadruk dan dr. Hehner, bij hoeveelheden van 10 % en minder *geheel onmogelijk*, en wel op grond van de verklaringen van verreweg het grootst aantal scheikundigen, die hunne bevindingen op dit gebied hebben gepubliceerd, en op grond van de onzekere basis, waarop de methode van onderzoek berust. En deze onzekerheid treft men aan bij alle quantitative methoden van boteronderzoek, die tot heden zijn uitgewerkt, hij allen liggen de grenswaarden van de constanten, waarop die methoden zijn gebaseerd te ver uit elkaar om met zekerheid bij aanwezigheid van 10 à 15 %, margarine in een mengsel, de hoeveelheid te kunnen vaststellen.

Al deze andere methoden, waaronder ook die ter bepaling van de in water onoplosbare vetzuren van dr. Hehner, zijn zelfs nog onzekerder dan de beschrevene en tot op heden meest toegepaste methode. Wanneer de heer Hehner; beweert, dat hij soms wel 2 à 3% margarine heeft ontdekt in opzettelijk voor hem gereed gemaakte mengsels, dan aarzel ik geen oogenblik deze bewering voor waar aan te nemen, maar de vraag, waar het hier op aankomt, is of ZEd. eene verklaring zou durven onderteekenen, waarin een dergelijk mengsel van geheel *onbekenden* oorsprong als vervalscht met vreemd vet werd geconstateerd, alleen op grond van kwalitatief onderzoek, terwijl het

verzadigingscijfer der vluchtige vetzuren geheel normaal is, omdat dit cijfer door 3 % margarine nog niet geheel om 1 cM.³., daalt.

Ik geloof dat ik hiermede voldoende heb gemotiveerd mijn gezegde in de vergadering te Wirdum, dat ik geen waarde hecht aan een dergelijke vage beschuldiging per ingezonden artikel in een courant, te meer daar het genoemde cijfer van 10%, mij deed vermoeden dat die beschuldiging niet was gebaseerd op de uitspraak van een deskundige. Het blijkt nu dat ik mij hierin heb vergist, maar dit is niet mijne schuld, maar die van den heer Eilers zelve, die de uitspraak van een ervaren analyst heeft gepubliceerd op eene wijze, waardoor het voor een deskundige geraden is er geen notitie van te nemen.

Voor hetgeen er verder in die vergadering gesproken is, waar ik als gewoone lid tegenwoordig was, ben ik niet aansprakelijk, ik wil daarover dan ook niets anders zeggen dan dit. Een der leden gebruikte het woord *dom*, hij zou dat zeker niet gedaan hebben wanneer de heer Eilers ons beter had ingelicht, nu was die qualificatie gebaseerd op de overweging, dat eene vervalsching met 10 %, margarine zijns inziens den vervalscher niet voldoende schadeloos stelt voor de risico om ontdekt dekt te worden of om te vervallen in een lagere keur.

Welke is dat voordeel?

Wanneer ik den prijs der margarine stel op *f*0.50 per kilo, en den boterprijs op *f*38 per vat van 40 kilo, dan wordt de berekening aldus :

10 kilo margarine	<i>f</i> 5.--
90 „ boter	<i>f</i> 85.50.
<u>100 kilo mengsel</u>	<u><i>f</i>90.50.</u>
dat is: 40 „ „	<i>f</i> 36.20.

Er zou dus door het mengen een winst van *f*1.80 vat verkregen worden. Of dit een voldoende belooning is voor oneerlijkheid kan ik niet beoordeelen, maar wel weet ik dat de knoeiers in den regel royaler zijn. Dit is o.a gebleken bij een onderzoek te Berlijn in September '93, waar van de 2000 onderzochte monsters 419 bleken vervalscht te zijn, en hieronder waren 381 die meer dan 30% margarine hadden gebruikt of de boter geheel hadden weggelaten.

Mocht de heer Eilers nog de beleefdheid willen hebben aan mij persoonlijk eenige nadere inlichtingen te willen teven, die zonder verder onderzoek nog niet voor publicatie vatbaar zijn, dan be- loof ik hem dat ik met de noodige omzichtigheid alles zal doen wat in mijn vermogen is en kan strekken om de zaak tot klaarheid te brengen.

Leeuwarden; 21 Augustus 1894.

J. MESDAG, Zuivelconsulent.

Pasteuriseeren van room. In het jongste nummer van het *Maandblad der Friesche Maatschappij van Landbouw* deelt de heer **J. Mesdag**, zuivelconsulent in Friesland, de tot heden verkregen resultaten van het pasteuriseeren van room in zuivelfabrieken mede.

Na in bijzonderheden te hebben vermeld, dat de in Denemarken verkregen ondervinding zonder twijfel ten voordeele van eene in, alle opzichten goede en met zorg uitgevoerde roompasteurisatie pleiten, komt hij tot de in ons land bekend geworden proeven in de zuivelfabriek te **Oosterwolde** en in de roomboterfabriek te **Beilen**, die hebben aangetoond, dat het pasteuriseeren van room ook hier te lande onder gunstige omstandigheden een uitstekend middel kan zijn tot kwaliteitsverbetering. Hij maant intusschen tot omzichtigheid aan en geeft te dien einde eenige wenken.

Wie niet kan beschikken over overvloed van water van lage temperatuur, doet volgens hem, misschien beter, er niet mede te beginnen, want snelle en sterke afkoeling van den room is een hoofdvereischte; aan niet voldoende of te langzame afkoeling was waarschijnlijk de geringe opbrengst toe te schrijven, die te Oosterwolde bij de voorloopige proeven werd geconstateerd. Maar voor het overige komt het hem voor, dat het getal proeven met gunstig resultaat reeds groot genoeg is, om te kunnen zeggen, dat hij, die dikwijls melk moet verwerken, waaruit met behulp van de middelen, die tot nu toe ten dienste stonden, - n.l. sterke afkoeling van den room onmiddellijk na het centrifugeeren, het gebruik van eene goede reincultuur enz., - geen goede boter kan worden verkregen, eene goede rente zal kunnen maken van de betrekkelijk zeer geringe kosten van een pasteuriseerapparaat.

Ten slotte deelt hij nog mede, dat, volgens bericht van den directeur te Oosterwolde, pasteuriseeren den verkeerden invloed van knollenvervoer volkomen wegneemt. Er worden in Oosterwolde en omstreken tegenwoordig knollen gevoerd bij wagenvrachten en de reuk van de melk verraadt in zeer sterke mate de gevolgen daarvan. Woordelijk volgt daarop in genoemd bericht: „*Uit deze melk maak ik op het oogenblik boter, die deze week in Engeland 108 ch. per cwt. netto opbracht. Ik geloof niet, dat een der Friesche fabrieken op 't oogenblik hooger komt.*”

Leeuwarder Courant 1894-12-21

— **Cursus in landbouw-scheikunde.**
 Deze door den heer J. Mesdag, zuivelconsulent voor Friesland, alhier geopende cursus ten behoeve van hen, die eene acte voor lager onderwijs in landbouwkunde wenschen te verwerven, is Zaterdag j.l. geopend met 22 leerlingen, waaronder 7 onderwijzers. De overigen zijn volontairs aan **zuivelfabrieken** en personen, die behoefte gevoelen aan kennis van scheikunde.

Het onderwijs wordt kosteloos gegeven.

Verslag van den toestand der provincie Friesland over 1894.

(Uittreksel.)

Het getal **zuivelfabrieken** was bij het einde des jaars 72 (tegen 66 in 1893), waarvan werden gedreven voor eigen rekening of onder eene firma 23, door eene naamloose vennootschap 15, door eene coöperatieve vereeniging 34.

De **veestapel** bestond bij het einde des jaars uit 22,776 paarden, 215,316 runderen, 106,879 schapen, 4200 geiten en bokken en 26,141 varkens, te zamen 375,312 of 8935 stuks minder dan in 1893.

Het getal landbouwers, die land in gebruik hebben, was:

Van	1 tot	5 hoot.	1892 eigen.	en 2803 pacht.
"	5	" 10	" 903	" " 1094
"	10	" 15	" 559	" " 672
"	15	" 20	" 464	" " 571
"	20	" 30	" 581	" " 1027
"	30	" 40	" 425	" " 1079
"	40	" 50	" 228	" " 646
"	50	" 60	" 83	" " 224
"	60	" 75	" 54	" " 83
"	75	" 100	" 21	" " 16
"	100	" 125	" 6	" " 7

geheel 5216 eigenaars en 8222 pachters, tegen 5257 en 8203 in 1893.

Jubileum Mesdag. - 25 jr. zuivelconsulent in Friesland

In de met palmen versierde eetzaal van het hotel „*De Nieuwe Doelen*” te Leeuwarden had heden namiddag 2 uur de huldiging van den heer J. Mesdag, in tegenwoordigheid van een zijne zusters, plaats, ter gelegenheid van zijn 25-jarig zuivelconsulentschap in de provincie Friesland. De directeur-generaal van den Landbouw, de heer P. van Hoek, de Commissaris der koningin in deze provincie, en vele vertegenwoordigers van bij landbouw en veeteelt betrokken vereeningen, kwamen hem begroeten en gelukwenschen, aan het hoofd daarvan wel het bestuur der Friesche Maatschappij van Landbouw.

Nadat de jubilaris met den secretaris dier vereeniging den heer v. d. Meer was binnengekomen en had plaats genomen. sprak dr. R. VAN WILDEREN baron RENGERS, voorzitter der Friesche Maatschappij, die de belangstellenden had ontvangen, den heer Mesdag het eerst toe. Hij zeide ongeveer:

Nu wij hier zijn samengekomen, om onzen hooggeachte zuivelconsulent op zijn 25-jarig jubileum een blijk van onze waardeering en hoogachting te geven, is mijne bedoeling niet zoozeer, het woord tot den heer Mesdag zelven te richten, maar veel meer de aanwezigen mijn indruk te geven over den man, die thans in ons midden is, een indruk, gebaseerd op langdurige samenwerking tusschen ons beiden. Mijn woord zal dus natuurlijk van heel persoonlijk aard zijn.

Ik zou dan voorop willen stellen, dat wij heden een man huldigen, hoogstaand vooral door de wijze, waarop hij steeds zijn plicht heeft opgevat. Mijnheer Mesdag werd naar Friesland geroepen op een leeftijd, waarvan Schopenhauer zegt: „ween das Lebén endet”, enz. Op 40 jarigen leeftijd is hij een werk begonnen, dat niet alleen in dit gewest, maar ver over de grenzen van het rijk is gewaardeerd geworden, een werk in het belang van velen, niet alleen in deze Provincie, niet alleen in Nederland. Zelfs tot ver de grenzen van Europa is de betekenis van dit werk doorgedrongen. Over dit werk zal ik het evenwel ook niet hebben. maar over wat ik daarachter heb gemeend te kunnen zien: De drijfveeren. Toen u in Friesland werd aangesteld, mijnheer Mesdag om het algemeen belang te dienen, hebt gij dat zoo opgevat, dat gij uw persoon geheel op de achtergrond moest houden, de slaaf moest zijn van het algemeen belang. Alleen uw geweten schreef u plicht voor, niemand anders en kwaamt gij van geen wijken. Was de eigenschap die naar buiten uit misschien wel een anderen indruk maakte dan zij werkelijk verdiende, voor anderen, die meer met uw geestelijke gesteldheid bekend waren, zoo sympathiek, toch hebben ook anderen meeningen vaak, als het noodig was een verdediger in uw gevonden, als gij die bij de beslissende colleges moest inleiden.

Voor alles heeft bij den heer Mesdag steeds gegolden zijn werk. Ik ben misschien indiscreet, maar ik meen het hier toch te moeten zeggen: er is een oogenblik geweest dat de heer Mesdag met schorsing is bedreigd, maar dat was ook al weer noodig omdat hij tegen het verbod van zijn dokter toch door ging met wat bij meende zijn plicht te zijn.

Waar wij dus in hem iemand hebben, die zoo in zijn werk opgaat en daaraan een zoo wetenschappelijke zin paart, daar kan het niet anders, of de gevolgen van die werkzaamheid moeten zegenrijk zijn

Honderden en duizenden hebben dan ook jaren lang die zegenrijke gevolgen ondervonden en was er een auteursrecht op dergelijke werkzaamheden, ik geloof, dat de retributiën den heer Mesdag in ruime mate zouden toevloeien, maar hij heeft dit niet verlangd. Wat hij wel verlangt is, gelof ik, dat bij maar steeds rustig mag doorwerken, zooals hij tot nog toe heeft gedaan. En wij wenschen hem toe, dat hij dat mag blijven doen met die opgewektheid, welke hem zoo kenmerkt. Die opgewektheid is, meen ik, voor geen gering deel te danken aan de zorgen, waar mee hij na afgedane werkzaamheden thuis wordt omringt, in zijn huislijken kring vindt de jubilaris, wat een werkzaam man daar hoopt te vinden, steun en waardeering. Hij heeft mij dat nooit doen blijken, maar ik heb dat gevoel, daarom stel ik ook de tegenwoordigheid van mej. Mesdag op hoogen prijs en betreur het, dat haar zuster door ongesteldheid niet hier kon zijn.

Een van de moeilijkste dingen was het voor ons, voor den jubilaris een tastbaar blijk van waardeering te vinden. We hebben alles overwogen, zelfs het plaatsen van een bedstede in uw laboratorium, doch ten slotte hebben we gemeend, u genoeg te kunnen doen met het aanbieden van een stok. Als huldeblijk is het te gering, maar er staan twee jaartallen op: het eerste herinnerd aan het begin van uw werkkring (1893) en het andere aan uw jubileum (1918). Als ge het laatste getal bekijkt, verzoek ik u, er aan te denken, dat heden de vertegenwoordigers van zoo vele vereenigingen u wenschten te huldigen als den man, beide groot in gaven van verstand en hart.

De COMMISSARIS DER KONINGIN heeft ook gaarne de gelegenheid willen aangrijpen, om den heer Mesdag mede te huldigen, in de eerste plaats, omdat de zuivelindustrie voor de volkswelvaart in deze provincie van zoo groote beteekenis is, vooral in de laatste 25 jaren: toen er op dit gebied een algemene omwenteling plaats had, doordat zij in nieuwe banen werd geleid, waarin de heer Mesdag een groot aandeel heeft gehad. En toen spreker een paar jaar geleden, in den crisistijd, een beroep op hem moest doen, was hij dadelijk bereid en verleende zijn hulp op een wijze, boven allen lof verheven. Spreker eindigde met den wensch, dat de jubilaris nog vele jaren zou mogen medewerken, om de zuivelindustrie het hooge peil, waarop zij staat, te doen behouden.

De heer P. VAN HOEK, directeur-generaal van den Landbouw, bracht den heer Mesdag de hulde en de waardeering van den minister van Landbouw over, evenals de gelukwenschen van dr. V. d. Zande, des heeren Mesdags voorganger in deze provincie, en voegde daaraan zijn eigen waardeerende woorden toe. Daarbij gedacht hij vooral, wat de jubilaris in het belang van een betere boter- en kaasbereiding heeft gedaan. Bovendien was hij een. man met een nobel karakter, wetenschappelijk man tevens en een buitengewoon werkzaam mensch. Hij had een werkkring niet voor zich zelve, maar voor anderen. Spreker hoopte, dat hem de lust daartoe nog lang zou bijblijven.

Niet minder waardeerend voor den Jubilaris waren de toespraken van de heeren WUITE (voorzitter van den Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken). HIBMA (Bond van Zuivelfabrikanten), HARMENS (Raad van Beheer over het Controlestation). BRINKMAN (namens leeraren der Rijkslandbouwwinterschool). PALSMA (Friesch Rundveestamboek), VEEMAN (Friesche Coöperatieve Zuivelexportvereeniging) en WASSENAAR (Vereeniging van Oud-leerlingen der Rijkslandbouwwinterschool).

Daarna antwoordde de heer MESDAG. Als hij beschrijvingen van jubilea en herdenkingen las, dan maakten die op hem steeds den indruk, alsof men met een soort van begrafenis te doen had, waarbij de patient zelf in levenden lijve tegenwoordig is.

En dit is altijd voor spreker een schrikbeeld geweest, dat hij de rust zou moeten genieten, voor de eeuwige rust is gekomen. Maar nu hij al die bewijzen van hulde aanschouwt - het begon van morgen al bij het opstaan - nu ziet hij het geheel anders, naar toch vraagt hij, of hetgeen hij gedaan heeft, niet veel te hoog wordt geschat.

Dit staat evenwel niet aan hem te beoordeelen , maar wel meent bij een groot deel van het verkregen succes aan de tijdsomstandigheden die bij zijn indiensttreding minder hoge eischen stelden dan thans het geval is, en aan zijn medewerkers te moeten toeschrijven. En ook is het werkelijk waar, dat de manier van samenwonen thuis en de wijze, waarop hem daar steeds het leven aangenaam is gemaakt, tot dat succes veel heeft bijgedragen. Spreker besloot met een woord van dank voor al het goede, hem heden bewezen.

Er waren vele bloemgeschenken gekomen, alsmede telegrammen, w. o een van den minister van Landbouw en een van het bestuur der F. N. Z.

J. MESDAG †

Leeuwarder Courant 1932-02-22

Volstrekt eenige kennisgeving.
Heden overleed onze beste
broeder en oom de heer
JOHANNES MESDAG,
in leven **Zuivelconsulent** voor Fries-
land, Officier in de Orde van Oranje
Nassau, in den ouderdom van 81
jaar.
Uit aller naam,
D. **MESDAG.**
Leeuwarden, 21 Februari 1932.
Ruiterskwartier 123.
Geen bloemen.
De begrafenis zal plaats hebben
Donderdag 25 Februari te Huizum.
Vertrek van het sterfhuis 1¼ uur.

Op ongeveer 81 jarige leeftijd is te Leeuwarden overleden de heer J. Mesdag zuivelconsulent van de Friesche Maatschappij van Landbouw en officier in de orde van Oranje Nassau. Een kortstondige ziekte heeft een einde gemaakt aan dit lange en vruchtbare leven.

Maandag 15 Februarie was de heer Mesdag nog in Den Haag. Woensdag was hij in Leeuwarden terug. Dien dag voelde hij zich minder goed, doch 's middags vijf uur begaf hij zich naar zijn laboratorium en 's avonds bezocht hij een vergadering, waar hij nog het woord voerde. Donderdag moest hij in bed blijven. Toen hij 's middags opstond werd hij door een beroerte getroffen en viel hij bewusteloos neer. Zonder dat hij weer bij kennis is geweest kwam Zondagnacht het einde.

In den heer Mesdag verliest Friesland een der merkwaardigste en tevens een der krachtigste persoonlijkheden uit de geschiedenis der Friesche zuivelbereiding, een man, die in een tijdvak van snellen technischen vooruitgang leiding wist te geven aan het belangrijkste bedrijf van onze provincie.

Op 24 Juni 1882 werd hij benoemd tot zuivelconsulent der Friesche Maatschappij van Landbouw. Hij was toen 42 jaar en hoewel hij een zeer stevige scheikundigen ondergrond had, begaf hij zich als zuivelconsulent op een voor hem grootendeels onbekend terrein. Immer, van 1878 tot 1886 was hij assistent geweest aan het chemisch laboratorium van de Rijksuniversiteit te Groningen onder leiding van prof. Modderman. Gedurende dat tijdperk was hij van 1880 tot 1883 leraar aan de kweekschool voor onderwijzer, aldaar. In 1886 werd hij benoemd tot leraar in de natuurwetenschappen aan de H. B. S. voor meisjes te Groningen.

Teneinde zich voor zijn nieuwe taak als zuivelconsulent te bekwamen, bracht de heer Mesdag een half jaar door in Denemarken en Sleeswijk Holstein, waar hij onder leiding van professor Segelcke de zuivelbereiding bestudeerde.

Op 3 Januari 1893 trad de nieuwe zuivelconsulent in functie. Destijds verkeerde de Friesche veehouderij in een tijd van kentering. De overgang van de zuivelbereiding van de boerderij naar de

fabriek was in vollen gang. In plaats van dat op elke boerderij door boer en boerin op oude voorvaderlijke wijze uit de melk werd gehaald, wat er in zat, ging de melk van een honderdtal boeren naar één bepaald centrum.

Niet gemakkelijk was men hiertoe te bewegen. De boer is uit zijn aard conserfatief en de oprichting van de eerste zuivelfabrieken in de tachtiger jaren waren op fellen tegenstand gestuit. Hier en daar waren Landheeren, die hun pachters contractueel verboden, hun melk aan zuivelfabrieken te leveren. Wij hebben Friesche novellen gelezen, waarin het als een luiheid en een laksheid werd geschilderd, als de boerinnen toelieten, dat hun melk in plaats van in de tsjernherne, in de fabriek gekarnd werd.

Toen de heer Mesdag hier optrad, was wel is waar de eerste strijd gestreden en was de overwinning aan de fabriekmatige zuivelbereiding geweest, maar de taak van den nieuwen zuivelconsulent zou zijn deze overwinning te consolideren, te zorgen ook, dat men niet op zijn lauweren ging rusten, maar dat de nieuwe productiewijze steeds verder vervolmaakt werd. Hiervoor was noodig een man met wetenschappelijken zin, in staat om de nieuwe resultaten aan de praktijk dienstbaar te maken, maar tevens een man, die door zijn krachtige persoonlijkheid en groote autoriteit in staat zou zijn het conservatisme met succes te bekampen. En Friesland was zoo gelukkig in den heer Mesdag een man te vinden, die deze eigenschappen paarde aan een ongelooflijke werkkraft.

„Ofschoon”, zoo schreef onze landbouwmedewerker bij zijn tachtigsten verjaardag, „schijnbaar zijn taak als zuivelconsulent den omvang van zijn arbeid beperkte, was toch het eigenaardige zijner methode van werken, dat het gebied zich steeds meer in de diepte uitbreidde. Niet alleen de zuivelbereiding, de boter en de kaas trok zijn groote belangstelling, maar alles, wat daarmee in de fabriek of op de boerderij in meer of minder nauw verband stond, werd zorgvuldig bestudeerd.

Zoo bewoog bij zicht op het gebied der veevokkerij, de veevoeding, het melken, de drinkwatervoorziening, het onderwijs in de zuivelbereiding enz enz, terwijl in latere tijden de minder goede samenstelling van karnemelk en wei, als gevolg van verandering in de wijze van bereiding der boter en der kaas een voorwerp van aanhoudende zorg uitmaakte". Doch niet alleen op het gebied der wetenschap moest de heer Mesdag werkzaam zijn. De resultaten der wetenschappelijke studie moest onder de menschen worden gebracht. Als leeraar aan de rijkslandbouwwinterschool te Leeuwarden, aan de cursussen aan onderwijzens voor de lagere landbouwacte, als leider van de bekende cursussen-Mesdag, voor melkcontroleur had de zuivelconsulent een zeer groot aandeel, in de praktische vorming van hen, die in de zuivelbereiding een meer of minder leidende positie innemen.

Maar vooral deed de heer Mesdag in de bijna veertig jaren, dat hij zuivelconsulent was, zich kennen als de man, die het wel eens wat logge lichaam der fabriekmatige zuivelbereiding overal waar dit nodig was, in beweging wist te brengen.

Een soepele figuur, die iedereen voor zich innam was hij allerminst. Deze harde en stoere werker, die dikwijls 's avonds tot elf uur in zijn laboratorium boven in het Landbouwhuis was te vinden en op hoogen leeftijd, in één dag, heen en terug naar den Haag reisde om na terugkeer met den laatsten trein nog eens een uur in zijn laboratorium te werken, had iets stroefs, vooral bij de eerste kennismaking. Zij die hem beter kenden wisten dat hij ook anders kon zijn dat hij niet zóó in zijn velerlei werkzaamheden opging of hij hield tijd en belangstelling over om met den grooten kring

van van menschen, met wie hij geregeld in aanraking kwam, mee te leven .en vaak kon hij, zelfs tegenover hem die hem slecht, af en toe ontmoetten, blijk geven van een hartelijkheid welke weldadig aandeed.

Maar toch, niemand zal hem een man noemen die bij zijn eerste optreden stormenderhand alle harten veroverde

Dat hij onder de Friezen zoo gezien was, dat hij in deze provincie zoveel invloed had, dankt hij aan andere eigenschappen, aan zijn groote kennis, aan zijn enorme toewijding en onkreukbare eerlijkheid.

De Friesche boer, vooral een dertig jaar geleden, vaak gereserveerd tot op het wantrouwende af tegen de ambtenaren, voelde intuïtief, dat men hier te doen had met een man van groote capaciteiten, die zich zelf niet zocht, doch zijn eigen belangen geheel had ondergeschikt gemaakt aan het algemeen belang.

En zodoende kon de heer Mesdag zeer veel tot stand brengen. Wel was de strijd soms fel, maar steeds trad hij als overwinnaar te voorschijn.

Wij willen hier slechts enkele punten noemen

Daar is de betaling van melk, naar vetgehalte. Toen de heer Mesdag als zuivelconsulent aantrad, werd door de fabrieken de melk nog naar gewicht betaald. Voor melk met 2,80 procent vet, die dus per 100 K.G. nog geen 3 K.G. boter leverde, ontving de boer denzelfden prijs als voor melk met 3,50 procent vet.

Hard werkte de nieuwe zuivelconsulent om hierin verbeterig te krijgen en even hard verzetten zich vele boeren, die of de methode van onderzoek of het percentage van hun eigen koeien niet vertrouwden. Wie dezen strijd van nabij heeft meegemaakt, zal zich herinneren hoe fel het in vele fabrieksvergaderingen soms toeging. Maar ook deze strijd werd beslecht in het voordeel van den heer Mesdag en thans zal niemand in Friesland betaling naar gewicht terug wenschen.

Dan is er de melkcontrole. Toen het langzamerhand begon vast te staan, dat de melk van de eene koe veel meer vet bevatte dan die van de andere en dat het vetgehalte door doelmatige voeding en door in een bepaalde richting te fokken hooger kon worden opgevoerd, was het weer de heer Mesdag die ijverde voor het controleeren der koeien op melkophbrengst en vetgehalte en de vol-doening mocht smaken, dat deze controle zich langzamerhand in Friesland inburgerde met het resultaat, dat het gemiddelde vetgehalte van de fabrieken. aangesloten bij den Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken, steeg van pl. m. 3.07 in 1900 tot 3.40 in 1929.

Tenslotte noemen wij den grooten invloed, welken de heer Mesdag heeft gehad op de botercontrole. Knoeierij met onze boter, en in het bijzonder de vervalsching daarvan met margarine, kwam in het laatst der vorige eeuw in sterke mate voor. En zulks in die mate, dat belangrijke afzetgebieden door wettelijke maatregelen in het buitenland voor ons verloren dreigden te gaan. Het lastige punt voor de bestrijding der knoeierijen met margarine was, dat door die vermenging wel het gehalte aan vluchtige vetzuren naar beneden ging, maar dat onder bepaalde omstandigheden ook zuivere onvermengde natuurboter een vrij laag gehalte aan vluchtige vetzuren kan hebben. Toen werd er dit op gevonden, dat men de boter, die voor verzending gereed stond of al onderweg was, vergeleek met monsters boter of room die omstreeks denzelfden tijd genomen waren in de fabriek, waaruit de verzonden of ter verzending gereed staande boter afkomstig heette te zijn. Op die wijze ken door bepaling van het gehalte aan vluchtige vetzuren en andere

langs scheikundigen weg bepaalde getallen met zekerheid worden uitgemaakt, of al dan niet vervalsching met margarine was geschied.

Aan het initiatief van den heer Mesdag was te danken, dat niet de Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken het eerste botercontrole-station oprichtte, maar dat dit geschiedde door de Friesche Maatschappij van Landbouw, die als niet direct belanghebbende beter het vertrouwen in de botercontrole kon wekken. Verder was de gehele organisatie van het Frieschecontrole-station het werk van den heer Mesdag. Dat hij ook op dit gebied volledig succes had, bewijst de omstandigheid, dat in andere provinciën ook dit voorbeeld werd nagevolgd en dat tenslotte de Nederlandsche regering haar sanctie aan de controle-stations verleende, terwijl deze nog geheel zijn ingericht naar den grondslag, door den heer Mesdag aan het Friesche controle-station gegeven.

Lange jaren is de heer Mesdag directeur van het botercontrole-station geweest, totdat hij dit omvangrijke werk in 1930 aan jongere krachten overdroeg en alleen het zuivelconsulentschap aanhield.

Hoezeer het werk van den heer Mesdag werd gewaardeerd bleek bij zijn vijf en twintigjarig zuivelconsulentschap in 1918 en bij zijn tachtigsten verjaardag in 1931. Beide keeren mocht hij van heinde en verre gelukwensen ontvangen en waren autoriteiten en de Friesche zuivelbereider, zowel uit de coöperatieve als uit de particuliere bedrijven eensgezind in hun huldebetuigingen aan den man, aan wien Friesland zoo ontzaglijk veel heeft te danken.

Thans is deze stoere man, die gewerkt heeft, zoolang het dag was, van zijn levensarbeid gescheiden. Maar wat hij heeft tot stand gebracht in het belang van den Frieschen boerenstand en de herinnering aan hem als een man, die zich zelve geheel gaf aan de taak, welke voor hem was weggelegd, zal blijven voortbestaan.

De begrafenis zal plaats hebben op Donderdag a.s. te Huizum. Vertrek van het sterfhuis 1 $\frac{3}{4}$ uur.

Leeuwarder Courant 1932-02-25

Begrafenis J. Mesdag.

Ouder groote belangstelling werd hedenmiddag op de begraafplaats te Huizum ter aarde besteld het stoffelijk overschot van den heer J. Mesdag in leven zuivelconsulent van de Friesche Maatschappij van Landbouw.

Tal van autoriteiten en vooraanstaande personen op landbouw- en zuivelgebied waren bij den uitvaartdienst in de Ned. Hervormde kerk te Huizum aanwezig. Wij merkten o. m. oud-minister dr. F. E. Posthuma, den burgemeester van Leeuwarden jhr. mr. J. M. van Beijma, den gemeentesecretaris mr. E. Schotman, den oud-voorzitter van de Friesche Maatschappij van Landbouw den heer J. Wuite, voorzitter en secretaris dezer Maatschappij ir. R. Oosterbaan en den heer J. van der Meer en andere bestuursleden, voorzitter en secretarie van den Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Friesland, de heren M. Anema en U. Kooistra, den ambtsvoorganger van den heer Mesdag. dr. van der Sande, den directeur van den Provincialen Keuringsdienst, ir. Kauffmans, den directeur van den Gezondheidsdienst voor het vee, den heer H. A. Veenbaas, den burgemees-

ter van Leeuwarderadeel den heer J. G. Jansonius, benevens vertegenwoordigers van zeer vele andere organisaties, landbouwleeraren en consulenten, directeuren van zuivelfabrieken, handelaren in zuivelproducten enz. enz., personeel van het boter- en kaascontrôle Station in Friesland enz.

Omstreeks halfdrie kondigde kloggelui de aankomst van den stoet aan: de heer Jac. Bloemsma zette een orgelfantasia op. Boven de Sterren van F. Abt en op Psalm 135 in terwijl de met bloemen gedekte baar de kerk werd binnen gedragen.

Dr. SWAVINK spreekt namens den minister van Binnenlandsche Zaken en huldigt den man, die op onschatbare wijze de zuivelbereiding heeft gediend. Zijn leven was werken. Vooral op het gebied van de boter-en kaascontrôle heeft hij zeer veel gedaan. 30 jaren heeft spreker met hem samengewerkt en was er soms verschil van meening, toch trof hem steeds weer zijn helder inzicht in zuivelzaken. De zuivelbereiders kunnen hem het best eren, door zijn voetsporen te drukken.

Ir. OOSTERBAAN huldigt namens de Friesche Maatschappij van Landbouw en haar personeel den overledene. Lange jaren heeft hij de Maatschappij gediend en men kan zich moeilijk het Landbouwhuis voorstellen zonder den heer Mesdag. De heer Mesdag was geen gemakkelijke figuur, maar toch was er schier niemand zo gezien als hij. Die dagelijks met hem omgingen wisten welk een hartelijkheid onder zijn streng uiterlijk verborgen lag. Met een woord van deelneming aan de zusters van den heer Mesdag eindicht deze spreker.

De heer U. KOOISTRA spreekt namens het boter- en kaascontrole-station, dat zo ontzaggelijk veel aan den heer Mesdag te danken heeft,
De heer Mesdag is heengegaan en rust na een lang en werkzaam leven, maar zijn werk blijft.

Ir. C. R. BRINKMAN, rijkslandbouwconsulent spreekt als volgt:

Het is mij een groote behoefte om uit naam van het personeel en de leerlingen der Rijkslandbouwwinterschool te Leeuwarden een laatste woord van dank te brengen voor het vele, dat de heer Mesdag voor de school gedaan heeft.

Sedert de oprichting der school in 1897 toen het landbouwonderwijs vrijwel terra incognita was, is hij als leeraar aan onze school verbonden geweest en wanneer de school zich een plaats in den Frieschen landbouw verworven heeft, is dat voor een groot gedeelte een gevolg geweest van de omstandigheid dat de heer Mesdag met zijne krachtige persoonlijkheid en zijn algemeene bekendheid zijne schouders onder het werk gezet heeft.

De heer Mesdag is een goed docent geweest, een man met een goed hart, onkreukbaar en rechtvaardig. Hij was behulpzaam voor iedereen. Nooit was hem iets te veel, wanneer een beroep op zijn steun gedaan werd.

Midden in zijn werk is hij van ons weggenomen, doch zijn naam zal blijven voortleven. Zoolang de school bestaat zal de naam van den heer Mesdag met eere genoemd worden.

Aan zijne familie wil ik gaarne nogmaals onze scherp gevoelde deelneming betuigen, in het bijzonder aan zijne zusters met wie de heer Mesdag samenwoonde en ik doe dat ook namens de andere winterscholen en namens de Vereeniging van oud-leerlingen der school te Leeuwarden.

Oud-minister POSTUMA spreekt namens den Algemeenen Nederlandschen Zuivelhond. 82 jaar te worden en daarna in het harnas te sterven, welk een zegen is dezen man ten deel gevallen. Hij

heeft met zijn talenten gewoekerd en ruimen zegen verspreid. Zijn ongeëvenaarde werkkraft en zijn onkreukbare trouw zijn een voorbeeld.

Voorts spreekt spreker een persoonlijk woord. Jarenlang heeft spreker naast den heer Mesdag voortgewerkt, soms voor verschillende, soms voor dezelfde belangen, maar altijd bleef de heer Mesdag voor spreker een raadsman en daadsmān.

Vervolgens spreekt de heer METZFLAAR, de amanuensis van den heer Mesdag, die 35 jaar met hem heeft samengewerkt. Hij geeft uiting aan zijn hoge waardering voor zijn patroon. Namens de particuliere zuivelindustrie in Friesland spreekt de heer J. ANEMA, directeur van de Freia. Spreker roemt de groote werkzaamheid en de strikte eerlijkheid van den overledene.

Dr. VAN GULIL spreekt namens de Nederlandsche boter- en kaascontrolestations een woord ter nagedachtenis aan den vader van de botercontrole. De heet Mesdag heeft gedurende zijn leven een plaats ingenomen, die niet te vervullen is. De colleges van directeuren zullen het thans moeten doen zonder de adviezen van den heet Mesdag, maar zij zullen hem niet verzetten.

Zuivelconsulent dr. SCHEIJ sprak hierna namens de collega's van den heer Mesdag hartelijke woorden.

Namens de vereniging voor Melkcontrôle spreekt de heer D. IJ. MIEDEMA.

Spreker wijst op den grooten invloed, welken de heer Mesdag op dit gebied in Friesland ten goede heeft uitgeoefend.

Oud-zuivelconsulent HYLKEMA is de volgende spreker.

Spreker uit zijn dankbaarheid voor wat hij gedurende dertig jaar met den heer Mesdag heeft doorleefd, doordacht en besproken. Voor spr. is de heer Mesdag steeds een goed vriend geweest, aan wien hij veel te danken heeft. De heer Mesdag was een zeldzaam man, zeldzaam rijk ook in behulpzaamheid. In des heren Mesdag's familiekring heeft spreker zeer vele aangename uren doorgebracht.

De heer P. P. MIEDEMA voerde het woord namens het Friesch Rundveestamboek. De melkcontrôle heeft de heer Mesdag hier ingevoerd. Hierdoor werd niet alleen de productie verhoogd, maar ook zorgde de heer Mesdag dat deze gegevens onaantastbaar zijn. Zeer terecht benoemde het stamboek hem dan ook tot erelid.

De heer ANEMA sloot zich namens de Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken bij de vorige sprekers aan en wijst er o.m. op, dat de heer Mesdag ontzaglijk veel gedaan heeft voor het drinkwateronderzoek en het onderzoek aan voederstoffen op zuiverheid. Wel was er soms verschil van inzicht, maar steeds bleef de eerbied voor de boeren. Mesdag onkreukbare trouw groot.

Namens de commissie van toezicht op de Rijkslandbouwwinterschool getuigt de heer VAN DEN AKKER van de groote verdiensten van den heer Mesdag voor deze school.

Een neef van den overledene dankte voor de betoonde hulde en belangstelling. De heer Mesdag had vele goede eigenschappen, maar hieronder blonk vooral uit zijn trouw.

Hierna speelde her orgel „Nader mijn God tot U” en „Een vaste burgt”, onderwijl de baar uit de kerk en vervolgens grafwaarts werd gedragen.

Leeuwarder Courant 1932-03-14

Uit „Nederlands Weekblad voor Zuivel en Handel” (VVZM.)

J. MESDAG. †

In het Nederland „*Weekblad voor Zuivelbereiding en Handel*” werd het volgende „in memoriam” aan den heer J. Mesdaggewijd:

„Op een fraaien Februari-middag hebben wij hem mede ter ruste gelegd, dien stoeren werker, die in zijn lang en arbeidzaam leven weinig rust gekend heeft!

De oude garde uit de zuivelindustrie van het geheele land was er bij tegenwoordig. Die wilde de gelegenheid niet missen om de laatste eer te bewijzen aan den ouden voortrekker en leermeester. Wanneer ik mij thans nederzet om enkele woorden te schrijven, gewijd aan dezen veel betekenende man, dan gevoel ik ten zeerste, hoe mijn pen tekort schiet, om dit eenigzins naar behooren te doen. Ik weet mij nog te herinneren, hoe hij in een tijd, dat de zuivelbereiding overging van de boerderij naar de fabriek, in de verschillende dorpen op vergaderingen van veehouders lezingen hield en het melkonderzoek op de vergaderingen zelf demonstreerde.

Zijn butyrometers en centrifuge voor melkonderzoek had hij bij zich en onder de vergadering onderzocht hij de melkmonsters vetgehalte. Hij deed dit enkel en alleen om het toen nog impopulaire betalen naar vetgehalte ingang te doen vinden en populair te maken hij de direct belanghebbenden, de veehouders zelf.

Bescheiden als bij zelf was, waren ook steeds de hulpmiddelen, waarmede hij werkte.

Het laboratorium boven den ingang van de veemarkt te Leeuwarden was zijn eerste werkplaats. Later werd dit vervangen door de bovenste verdieping van het landbouwhuis. Hoeveel praktische zuivelbereiders zijn daar bij hem geweest om advies? En honderden jonge zuivelbereiders hebben in den loop der jaren daar de lessen bij hem gevolgd.

De weg er heen is als plat getreden door leerlingen en oud-leerlingen. Men wist bij voorbaat, dat hij tot helpen en leeren steeds bereid was. Streng en vernietigend kon zijn oordeel zijn over het werk zijner leerlingen en zwaar de boeten, die bij oplegde. Tot op zekere hoogte werd hij gevreesd. Voor Mesdag examen afleggen, was steeds een zware taak. Men wist, dat er niets op door kon. Men werkte er dubbel voor.

Daarom was het slagen voor een examen, waarvoor de heer Mesdag examiner was, ook steeds een „goudmerk”, dat de geslaagde meekreeg op zijn levensreis. Kenschetsend er voor b.v. is het feit, dat het diploma „Mesdag” voor melkonderzoek inheemsch is geworden en iedereen wist, wat er onder te verstaan is. De gediplomeerden genoten vertrouwen en het werk dat zij verrichtten, had officiële waarde bij het Stamboek.

Nooit werd er tevergeefs een beroep op hem gedaan! Een van de voorbeelden daarvan was o.a. nog het volgende. Toen gedurende den eersten cursus aan de R. Z. S. te Bolsward door ernstige ziekte van den toenmalige directeur het slagen van den cursus in gevaar kwam, was het op verzoek van de regering, dat de heer Mesdag de schouders er onder zette en gedurende enkele dagen per week de lessen overnam.

Sedert dien heeft hij, zoolang de R.Z.S. bestaat, deel uitgemaakt van alle examencommissies van de R.Z.S.. zoodat alle oud-leerlingen op hun diploma de handtekening van den heer Mesdag mede hebben gekregen.

Hoeveel hu gedaan heeft voor de boter- en kaascontrole in Nederland is moeilijk te zeggen. Bij zijn begrafenis werd hij genoemd: „de vader van de botercontrole in Nederland”. Bij de regeering in Den Haag stond hij dan ook in zeer hoog aanzien.

Vóór zijn teraardebestelling is het in dankbare woorden nog eens herhaald ook namens de minister van Landbouw, het vele, dat deze veel betekende man voor het land gedaan heeft, maar bovenal is hij daar herdacht om zijn oprechtheid, onkreukbaarheid en eerlijkheid. Want wist elkeen, dat hij streng was, men wist tevens, dat hij eerlijk en oprecht was.

Het gevoel van respect voor zijn eerlijkheid was bij ons als oud-leerlingen zóó diep, dat wanneer een tweede Diogenes door ons ontmoet zou worden, die met een lantaarntje zocht naar een eerlijk mensch, verreweg de meesten onzer hun zouden verwezen hebben naar het laboratorium van den zuivelconsulent te Leeuwarden. Naar zijn woning op het Zaailand niet, want daar was hij bijna nooit.

De vereering voor dezen gestorven groote onder ons was dus wel voor een groot gedeelte voor wat hij *deed*, maar vooral voor wat hij *was*.

Thans is zijn ijverige hand voor immer verdord, zijn glansvol, steeds gewapend oog voor immer gesloten.

Wij staren hem na met weemoed, maar tevens met groote dankbaarheid.

Zijn voorbeeld prikkele ons, om hem te volgen in plichtsbetrachting, in ijver, nauwgezetheid, openhartigheid en eerlijkheid.

Om evenals hij, te werken zoolang het dag is, tot ook voor ons de ure komt, dat wij onzen arbeid moeten overlaten aan anderen.

De plaats, die bij achter laat, is een groote leegte.

Hij ruste in vrede!

„de V”